
PRINTED AT THE
ANDHRA ART PRESS
POWERPET-ELLORE
7-7-1939

మ న వి .

నాకు జన్మాదిగ డెబ్బదియొకటవ సంవత్సరము గతించుచున్నది. గత కాలమును సింహావలోకన న్యాయమునఁ బరిశీలించిచూచితిని. బంగారమువలె విలువగల యింతకాలము వ్యర్థముగఁబోయినది. పిచారించిచేయునది యేమున్నది. యింకనున్న కాలమత్యల్పము, దీనినైన సార్థక మొనరింపఁగోరికఁగోడమినది. యిది యెట్లు సాధ్యమగును. యింద్రియములు, విషయ సుఖిణిలములు. నైరాగ్య మనుదోషము, హృదయము, భగవద్విమళిము, ఘనమును, సద్వ్యయమొనర్చుటకు నా జీవితకాలమున గుర్తిగవ్వనైన నిలువజేసియుంచలేదు యింకయు ఋణభారములను త్యాగబుద్ధిలేదు. పెరిలనాశ్రియించి ప్రపత్తి శాస్త్రము సభ్యసింహునినఁ జూడఁబావము తిలవంచనివ్వదు. నయః కాలమున విద్యనాన్వితకు కలంకపోషణ భారగర్భము నివారణ ముష్కలమైనది. విస్తృతదూషితబుద్ధి, గురుశ్రుత్వాత్మజ్ఞ సలేశమును పూర్ణముగ దాడిచివేసింది. మరయు నాశాపాశనిబద్ధమైనది.

యిది నేమిగిలి. సంకల్ప మెటుల నెరవేరును అశ్మత్కార పాయము నెఱుగని జన్మము నకు ఘోషమేమిగలదు. మనుష్య స్వభావము నొంగియుం నజ్ఞానశత్రుత్వముగ వర్తించవలసి వచ్చినది. వెంశ పరంపరాగతులగు శిష్యజనులు, మిత్రులు, నావలన విశేషజ్ఞానము నాజ్ఞించ సభిలాషలు గలవాడై యుండిరి.

మామోనాయముల వాదద్రవ్యము నవహరించుటయేగాని నా వలననారికేమియు నుపకారముగలుగలేదు. యిదిగూడనామిగినిపెడించినది యేమియుఁగోచలేదు. గాని యదృష్టవశమున సంస్కృతమునను పానుగు నను పద్యమును సుహృదముగ గాకున్నను కుహూపముగనైన సల్లుట యొకటి లభించినది. దానినపయోగించియైన నాశిష్యులకును మిత్రులకును సాజన్యమునకును, యేమూర్తిమునైన నుపకరింప జేయదలచితిని. దానికి ఘోరహాపముగ నీ గ్రంథము నిచ్చుననైనిగి గాన ప్రాజ్ఞులనిందలి దోషములఁబరికింపక గూఢేశములకానంపింప గోరుచున్నాడ.

శనివారప్పేట,
ఏలూరు తాలూకా. }
7-7-1939.

ఇట్లు,
తిరుమలై యచ్చాన్ కాండూరు వేంకట
తిరుమలాచార్యులు అయ్యవారు.

శ్రీకృష్ణ.

శ్రీమద్విద్యునియము

భ ర త చ రి త్ర ము .

ప్రథమాశ్వాసము.

— ౧౦౦ —

ఉ॥ శ్రీమనుభాక్త్య జాధిపుషు చేతసస్పృష్టిక కనులభూతు డా
ర్తావన దీక్షితుండు రిఘురాము డమాయికవర్తనుండు వే
దావళిలోని తత్వము నుదారచరిత్రను జూపువాఁడు మ
ద్యావుక దానకల్పకము భద్రములిచ్చును మాకుసత్కృపన్ ॥ ౧

ఉ॥ శ్రీరఘురామ వారిడము నేవితభిద్ర శిలోచ్చయంబు నీ
తారమణితటిత్వభము తాదృశరత్న విభూషణ ప్రభా
భారనురేళ చాపము విభాసురమాత్మల సద్గియారినా
సారిసుస్మృతిభక్తదన చాతకిమప్పు డభీష్టవర్షి సూ॥ ౨

ఉ॥ ఎవ్వఁపసర్వరిక్షణ మనీషను పాండివదూతయై సభనే
నెవ్వములేసి భద్రయుత నిర్ణయమొప్పుబల్లి పుట్టి
నిచ్చువస సంతసిల్లగను జేసెనొదుష్టుల దూలనాడి యా
కివ్వడి సంగడిడుమము గంబదళాక్షుఁడు గామనెప్పుఁపచె ॥ ౩

మ॥ నిజసంక్షేపముచేత సమ్యుతులకే నిర్యాజుని స్వశిర్ష
త్వసకీర్తింగలిగించి లోకజననీ త్వభ్యాతిదానొంది భ
క్తిజనాభీష్టుల ప్రదాయిని రిమాకాంతాభిధానాశ్రియ ప
ద్భుతగుగ్రాదినిలిపి పరిద్యుతికొనాకొచ్చునిష్టార్థముల్ ॥ ౪

శా॥ భాషాధీశ్వర ముఖ్యసూరి పరిషత్సద్రాసు సంధాయియై
 శేషామృతమమిత్రబృందియుతుడై సేనాసముల్లాసియై
 శేషంబున్నజ వేత్రచాలనశని జెన్నంగగా జేయుచుం
 శేషింగొల్పెడి వేత్రధారికి నదాసేవల్గ న్నేసెనె॥

౫

గీ॥ ఎవనిసారస్వత ప్రోత మెంచిచూడ
 వరగుణవకుళామోద సునాసితంబా
 వేదమెచ్చటనియతితో వేడ్కనిలచె
 నట్టిశరీకోపముని చంద్రు నాశ్రయింతు॥

౬

చ॥ గురువుల సన్నిధానమున గూర్చిని విద్యలనేర్పబోక యే
 వరమతి వేదశాస్త్రముల వాదమొనర్చి జయించివర్తి
 న్నరపతిబద్ధగుల్మముచు నాణెముగాగొని భక్తిజక్రికి
 న్వరసుతనిచ్చి మామయగు వానిని గొల్పెద విష్ణుచిత్తునిన్॥

౭

మ॥ కలిదోషంబున ధర్మవిస్తవము గల్గంగాంచి శేషాహి లో
 కులగాపాడగ, వేదవేద్యుడగు వైకుంఠేశు పూర్ణాజ్ఞచే
 నిలరామానుజుడై జనించికలి, మోహీభూతులందెన్ని శ్రీ
 లలనాధీశ పరత్వమున్నిలిపె నాలంబింతుతత్వాదముల్॥

౮

నీ॥ సంకల్గ వేద వాక్సందేహములబాప, సజ్జాననారంబు సరవినిడియె
 విమలతత్వార్థము విశదంబుగావించి, సరసప్రమేయాభ్యు సారమిడయె
 రామానుజాచార్య రమణీయకారుణ్య, లభ్యానంబున లసితుడయ్యె
 శ్రీ భాష్యమునుజేయు శ్రీ భాష్యకారుల, కతిభక్తిసాయంబునమర జీసె॥

గీ॥ సమరియదుష్కజ్జమైజెల్లు సవనిలోన
 పరమమాచార్య పురుషాఖ్య పదముదనదా
 వంశ్యులకుసరి శిష్యుల వాసినిచ్చె
 నట్టియజ్ఞాత్ముడవ్వంశ్యునాశ్రయింతు॥

౯

చ॥ కరములనెత్తి మ్రొక్కెదను కాండుగి రాఘవదేశికో శ్రమన్
వరదుని శేముషీవిజిశ వాసవదేశికు వేదవిద్యుం
పరహితచింతనై కరశు పగకజనాభ పద్మాభ్రుగుని
గురుని పరావరజ్ఞ నిజగోత్రమహత్తగు తాళసాచుని॥ ౧౦

గీ॥ శబ్దగగన చరగణిత శాస్త్రతతుల
కావ్యనాటక నిగమాంత గణము నెల్ల
గరుణదెలిపిన గురువుల కలితయశుల
బరమభక్తిని గొలిచెద భవ్యనిష్ఠ॥ ౧౧

చ॥ కవులకు నెల్ల నాద్యకవి కారుణికాగ్రణి భారతీకృపా
భవదనవద్యరామ నృపభవ్యతరాదిమ కావ్యకల్పనున్
భువనమునిండుకీర్తియును భూమిజమెప్పును గల్గువాఁడునా
కవితను వామలూరుజుడు గాచననంతదయా వశంబునన్ ౧౨

గీ॥ భారతముజెప్పి యామ్నాయ భరముబాపి
శ్రుతులసూత్రించి శోధించి సూక్ష్మగతుల
భాగవతయోగటీకల బరగజేసి
బరగువ్యాసాఖ్య బరమాత్ము భక్తిగొలుతు॥ ౧౩

గీ॥ కాళిదాసుని భవభూతి కల్పణాఖ్య
బాణబిల్వణు భారవి భవ్యభోజు
మాఘహర్షుని దండిని మదినిదలతు
కావ్యనిర్మాణ ముఖమున కరముభక్తి॥ ౧౪

ఉ॥ మన్ననగల్గు నన్నయనుమాన్యుల తిక్కన నాచసోములన్
నన్నుతుఁ బెద్దనార్యకవి సత్కవిబమ్మెర పోతనార్య వి
విద్యన్నుతు రామరాజకవివర్యుని భీముని ముక్కుతిమ్మనన్
మన్ననజేతు నామదిని మామకకావ్య ముఖంబునందునన్॥ ౧౫

గీ॥ అగతటనుహరి పూర్ణుడై యలరియుంట

నెవరినైనను దూషించ నిగ్గుగాను

వినయ విసమిత శరయుగ్మ విలసమున

భజనజేసెద హరిదృష్టి భవులన్లె

(౧౮)

క॥ సుకవులను సుతిజేతురు

కుకవుల నిండితురెప్పుడు కూటిమి విబుధుల్

సుకవులకు కుకవులకునే

ముకుళించెద చేతులెపును మురహరుబుద్ధి॥

౧౯

క॥ వారలు వీరలు కవులే

వీరలలో వారిలోన వేరొనేనున్

వారికి వీరికి నతులను

వారితముగ విష్ణుబుద్ధి వాసిగజేతున్॥

౨౦

గీ॥ అందరును కవిరాజులై యలరలేరు

కర్మకృతమగు వైషమ్యకలన వలన

తారతమ్యంబు గలుగును తద్యముగను

గాన నద్విధి హరికృప గాంచవలయు॥

(౨౧)

గీ॥ కాళిదాసుని కావ్యముల్ కలయజూచి

కవులు కవితను విడనాడ గలిగినారె

గరుడ గమనంబు గనుగొని కాకి తనదు

గతిని విడనాడి గద్దెక్కి గనగ గలదె॥

౨౨

సీ॥ అందల మెక్కెడి యధిపుని గనలేక వాహకులాతని వదలగలరె

రాజ్యము బాలించు రాజును గనలేక పాలితు లాతని బాయగలరె

తనకంటె యధికుడౌ దన భర్త గనలేక కులనతి యాతనిగూడకున్నె

ధనము మిక్కిలిగల్గు ధనికునిగనలేక దమకుండు ధనమునుదాచుబోరె

గీ॥ పూర్వభవమున జేసిన పుణ్యమునకు
దగిన యట్టుల నకలంబు దనకు గలుగు
పందకుండెడి దానికి నరుగ చేల
గనుక దనకుండు యవసంబె కాంచనంబు॥ ౨౧

గీ॥ ఆంధ్రమందైన సంస్కృతమందునైన
పూర్వులను బోలువారలు బుట్టబోరు
వీర్యముననైన శస్త్రాస్త్రవిద్యనైన
పూర్వులను బోలు రాజులు పుడమిలేరు॥ ౨౨

క॥ కవిజెప్పిన కావ్యంబుల
జవిజూచి బుధుండు దాని సరసతగుూర్పున్
భవనమున బుట్టు దామర
నవరించును దుచులగూర్చి నవితయె మిగులన్॥ ౨౩

గీ॥ కనుక శక్తికి తగినట్లు కమలనాభు
కథను వర్ణింపగడగితి కరముభక్తి
భక్తి నెప్పుడు భగ్తును పడతి దగిలి
చేతనై నంత నేవను జేయునట్లు॥ ౨౪

చ॥ కవనము పూర్వపుణ్యమున గానిలభింపదు లభమైన శ్రీ
ధవపన పద్మ సంస్తతి విధానమునన్ గడి షేరగావలెన్
భవమూ చొలంగడయు గురుభక్తి లభింపదు లభమైన శ్రీ
ధవపదపద్మ పట్నద విధంబున నిత్యము నిల్వగావలెన్॥ ౨౫

గీ॥ ప్రతిభయును లేదు పాండితీ పతిమలేదు
శబ్దశాస్త్రాది విధులను జదువలేదు
కావ్యమొనగించగల శక్తిగలచె నాకు
బుద్ధి చాపల్య మిట్లుల బూనజేసె॥ ౨౬

గీ॥ కావ్యమును జెప్పగల శక్తి గలుగకున్న

శబ్దశాస్త్రాది విధులను ఇమవకున్న

సరమచావన గురుకృపభవ్యరీతి

కావ్యకల్పన జేయించగలదు వేగ॥

౨౭

చ॥ కవితయు కాంతయుస్వయముగా వశపర్తిబిమైనహాయిగా

భవనమునందు కీర్తియును భూరి సుఖంబును గల్గు లేనిచో

నవమతి గట్టపెట్టు చటు లార్భటి వశ్యను జేయబూనినన్

చివరకు లోకనిందయును చేకురు సౌఖ్యములేదు లేశమున్॥

౨౮

చ॥ కృతమతిమారుతాత్మజుడు కృత్తనిశాచరు డిబ్బి దాటగా

మతి చెడి మూఢవానరుడు మానుగ నబ్ధిని దాటగోరిన

ట్లతులిత శక్తివంతులగు నాంధ్రకవీంద్రుల కావ్యకల్పమా

కృతిని రచించబూనితిని కేవల చాపలతానశంబున॥

౨౯

మ॥ పరవల్క్రిక భవాభిదాన కృతమా నస్తూత్రమంబుండగా

పరకావ్యంబుల గాంచువారు గలరే భావ్యంబె భావించు మీ

విరసంబీ శ్రమయున్నచో హరికృపా వీక్షా విశేషాత్తమా

వరవాగ్రహము నేమిజేయవలయున్వర్ణింపుడి సద్బుధుల్॥

౩౦

ఉ॥ మైంపుతెట్టెయందు ఘనమై విలసిల్లుచునుండు పుర్వులన్

గానమెయల్లుచేతనులు గ్రాలుచునుండగ మాయయందునన్

మానుగ నగ్గయాకరుడు మంజులదేహము లిచ్చిగాచె నా

దీనదయాళుడౌ హరిని ధీరులుగొల్వక యుంటబాడియో॥

౩౧

చ॥ పలుకదలంప దుశ్యకము భావుకరామ చరిత్రముర్వరన్

లలితము వామలూరుజ విలాసవచో మృతపూరితంబు భా

సిలెడియరంటిపంటిరుచిచే విలసిల్లెడి యాంధ్రభాషనం

కలనముజేతు నీభరత కమ్రచరిత్రము కావ్యపేటికన్॥

౩౨

గీ॥ పరమసావనమైయొప్పు భరతచరిత్ర
 పారిజాతసుమము భక్తి బరిగినిడుదు
 రామచంద్రుని పాదుకారాజమునను
 దానధన్యుడనయ్యెడ భర్తసరణి॥

33

గీ॥ భరతుడెప్పుడు నీ తేజపాదయుగళ
 స్వస్తసర్వస్వజైకీర్తి విస్తరించె
 భరతచరిత్రము నీ తేజ పాదయుగళ
 స్వస్తసర్వస్వమైకీర్తి విస్తరించు॥

34

గీ॥ వేదవేద్యుడు రాముడు వేదమరయ
 రామచరితంబు భరతుడు రామచంద్ర
 సోదరుడగుట సర్పింతు సొంపుగాను
 భరతచరితంబు రాముని పాదములను॥

35

సీ॥ ఆటపాటలయందు నాశలేశములేదు యర్థ మార్జించుట యసలేదెదు
 పొరిగిళ్ళదిరుగుచుబ్రాదుబుచ్చుటలేదుపరదోషములనెంచుపటిమలేదు
 కన్నులు గనకుండు కల్గముల్వినకుండు జేసెడి విత్తంబు జేరలేను
 సీరమైన వసతియు తినుటకించుకజాలి తిగురీతిదినములు తినరుచుండె

గీ॥ మనసు నీరుందుమఱగెను మమతత్కగ్గె

ఁవిత యించుక నీకృపగలిగెనాకు

కాలమిక్సను కథలను గడిపగలను

రామ రఘురామ శ్రీరామ రామ రామ॥

36

సీ॥ ఇలుదిద్దుకొనజాలుయితియింపుగనుపభయభక్తిబుత్తులుపలుకువిరగ
 బంధుగులందరు బరమాదరంబున పరమాప్తులై బ్రేమ బటపుచుండ
 మిశ్రుల్రుమిక్కిలిమెలుగూర్చుచునుండ బోషించశిష్యులుబూనియుండ
 సకలేంద్రియంబులు సరసంబుగానుండ దేహదార్ఢ్యముదివిరియుండ

గీ॥ నుసనునీయందు వగ్నిమై మసలుచుండు

నిత నీవిట్లుగలిగింప నిపుడెనేను

కాలమంతయు నీస్తుతి గడపవలదు

రామ రఘురామ శ్రీరామ రామ రామ॥

12

చ॥ భరతుడు ధర్మమార్గమున భక్త మిక్తుల నేవువాచ్చున

తిరుణిని రాజ్యము స్పృరుల తల్లులవీడి తపోనివిష్టుడై

వరభవ దీయచాదుకల వాసిగగొల్పుచు నేవుపెండియున

ధరణిని గాచుభారమును దాల్చెనుదాకి వసింపవల్లలో॥

35

ఉ॥ కానకుబోవవచ్చు ఘనకష్టములెన్నియొ బొందవచ్చు నం

ధానముజేసి బాణముల దైత్యుల గొట్టగవచ్చు బొరుగొ

కానగదూరవర్తులగు కౌతను బంధుల వీడవచ్చు న

న్మానిత రాజ్యభోగముల మానెడివాడు గలంభామి॥

36

చ॥ భరతునివంటి సోదరుడు భక్తుడులేడని భవ్య సత్కృతి

స్థరమనురక్తి నీచరణ కంజములందున నుంచినాన నీ

కరుణకు బాత్రమై యశముగాంచి రవీంద్రులు గల్గుదాక న

ధరణిని నిల్పుమికృతిని ధర్మపథిజ్ఞులు మెచ్చ రాఘవా॥

37

ఉ॥ తమ్మునియందు నీకుగల తాదృశ సత్కృప నెంచిపిసిగ

దమ్ముని బేరుబెట్టితిని తమ్మునిమారుగ జూతుపగచు నీ

తమ్ముని నిన్నునీనతిని తథ్యముగొల్వగ బూసయ్యాక్తి

న్నమ్మతి నీపదాబ్జయుగ సన్నిధిజేర్చితి గావవేక్యపనే॥

38

మ॥ నీచ నేవించుటకింట భక్తవరుడొ నీతమ్ము నేవించుట

ఘనమౌనీదయ గాంచుమార్గమని నీ గాఢంబుగా నమ్మునీ

యనుగుం దమ్ముని బేరుబెట్టితినిగా కానంద సంధాయి నీ

ఘనచారిత్రమె యిద్ది వేరుగలదే కంజాత పత్రేక్షణ॥

39

స లబ్ధ శ్రీరామచంద్ర పాదాబింద వ్యస్త సర్వభారుండనై
భాసుకులాలంకారు భువనసింహ శ్రీరామ చంద్రమూర్తియే యేత
త్ప్రబంధ సిద్ధాంతా ' స్మృతి పరిసహస్ర ప్రచయ గమనంబులకు ప్రధాన
కర్తయనియు ' సామంతాదుల కిరువాకటాక్ష వీక్షణను నారంబుగ
నెట్లు గావలయునో యట్లునె యగుటగాక యనియు పిలచి నిశ్చింతంజనై
శక్యశక్యంబుల గానింపటి సాహసంబున ప్రబంధ రచనా కుతూహలా
యత్త చిత్తుండనై మనయ సంతోషి క్రిమం బభివర్ణించెద.

మ॥ వారినా భీరుహా వర్జమందున మహా హర్షంబునన్ బుట్టి శ్రీ
కరలోకత్రయ సృష్టిని పురుషాక్ర త్వంగిరో ముఖ్యులౌ
సరమార్థిల తండ్రి పద్మజుడు సత్ప్రభాతి పాతుండు భా
సురదేవార్చిత చాద పంకిజుడు బాళోభావహుం డెప్పుడెన్॥ ౪౮

గీ॥ ఇట్టి పద్మజుత్రుల కేడువరికి
శ్రీ భరద్వాజముని పరిశ్రేయంబు
నస్త సామములందున సవతులేని
సంసృప్త రథంతర సామమట్లు॥ ౪౯

గీ॥ ఆభర ద్వాజముని వరుడధిక యమడు
వేసి వేచాంత విడులను వివివరుల
తద్వితామర సంఘుల తత్వవిధుల
సద్ధిసములపాలింప యమతరుల॥ ౫౦

గీ॥ కనియెవారలు కారణ కలితమైన
కమగ్నానంద క్రి కార్య సంకల్పమైన
పగిల నొప్పరి శాఖల భవ్యగతుల
బహువిధంబుల బరగిరి భరత భావిని॥ ౫౧

మ॥ పదిధేదంబుల నొప్పి భూసురులు నద్భానంబుల న్దులులై
 నమిసాయంబుగ గొడు లస్త్రవిమలన్దా నొప్పు ద్వవిధ్యతన్
 మది నూహింప సశక్యమూ నుహిమచే మందేభ పంచాస్మ్యులై
 యిష్కంబును పత్వముదైలసి వారింపొంది రుక్మీనలిన్॥ ౪౭

గీ॥ అందు ద్రిసంపలు రాక్షసి పైదుగతుల
 ఆంధ్ర ముఖభేద ధిన్నులు హర్ష యుతులు
 వేద వేదాంగ శాస్త్రార్థ విత్తములను
 వివిదవిధ ధర్మవేత్తలు విశ్వవిదులు॥ ౪౮

వ. ఆగ్రులు ద్రావిడులు కర్ణాటకులు మహారాష్ట్రులు ఘోరగు
 లను ధేదంబుల ద్రావిడ ద్రావిడులు బొప్పుచున్నవారు. అందు
 ద్రావిడులలో కాండూరు పంశమున పుదుప్పులీయను ధరంబున,

గీ॥ విప్ర విహితంబులగు యక్ష వితతిన్ల
 విధివిహితముగ జేయుట పిశ్వమంగు
 సగ్ధ యుత్తమైన యక్ష మూర్త్యాఖ్యబడసి
 వారి నుత్తేభ నింహపై వరలుచుండె॥ ౪౯

కీ॥ కాండూరు యక్షమూర్తికి
 పాండిత్యమునందు సాటి భాషాపతియే
 కాండూరు యక్షమూర్తియే
 కాండక్షుల కాండహరుడు కాండజ సముడున్॥ ౫౦

గీ॥ అతని శిష్యులు ౪ స్త్రీలు సధిగమించి
 యవని నెల్లెడ దామెయై యధికార్తి
 గలుగజేసిరి గురునకు గాఢభక్తి
 సతడుగర్వాది సవలీల సధివనించె॥ ౫౧

ప. అంత నొకప్పుడతడు

శా॥ శ్రీరామానుజ కీర్తి చంద్రికలచే జన్మం దిద్వే తాభిమా
 పారావార పరీత భూవలయము న్భావించి యజ్ఞాన్యుడా
 శ్రీ రామానుజ యోగిపంగవులతో నీసుం బనానింపగా
 శ్రీరంగంబున కేగుచెంచె జయ కాంక్షిభూష చేస్తున్నా॥ ౧౨

వ. శ్రీరంగ ష్టేత్రంబున శ్రీరంగనాథుని సేవించి

క. రంగని మంటపమంచున

సింగంబుల మధ్యరాజ సింహాము మాడ్కిం

సంగత బుధుడగు లక్ష్మణ

పుంగవుగని వాదసరణి భోరున బలికెన్॥ ౧౩

క. రామాను జార్యవినుమీ

సామాన్యుల గెలచియింత సంతసమేలా

నా మారువారె వీరలు

నీమానము దక్కదికను నిజమిదినుమ్మా॥ ౧౪

క. నీయుక్తి లతలగోయును

నాయుక్తి లవిత్రమిపుడె నమ్ముము విపా

ధీయుక్తిని యోచింపుము

భీయుక్తుడవైన బొమ్ము భిక్షకు నెటకో॥ ౧౫

క. శంకర సిద్ధాంతముని

శృంగ గ నిలుపంగనేను శక్తుడ నగుటన్

బింకము లిచ్చట సాగవు

పొంకముగా లేచిపొమ్ము పోరగ గలవే॥ ౧౬

క॥ వేదంబుల శాస్త్రంబుల

వాదింపగ జాలువారు వసుధం గలరే

భేదంబు నిలుపలేవిక

వాదింపగ నేలబొమ్ము వనమున కిపుడే॥ ౧౭

న॥ అని తనకు విశ్వాస పాత్రులగు శంకర మతపక్షపాతంబునను స్వీయ పాండిత్య నిష్పన్న గర్వంబునను యజ్ఞర్యండు యతివ్రత సహా కించి సాక్షాత్ పరమేశ్వరాంశ సంభూతుండగు శంకరాచార్య వర్యుండు వక్కాణించిన శంకరాదైవతమె సరమ సిద్ధాంతము. దానిని నేను పరశ్శత యుక్తుల సమన్వయ మొనర్చి సరసంబుగ పరిమళ నిగసన పూర్వకముగ భోధించి సిద్ధాంతమును జేయగలను. మీరును నేనును వాద ప్రతివాదముల నొనర్చునెడ నొకవేళ నేనే జితుండ నైతి నని మదీయ పూర్వాశ్రమ ప్రతులతోడను మదీయార్థతరంగ శిష్యులతోడను మీకు శిష్యుండనయ్యెద. మనవాదంబునకు ఎదురెనిమిది నివసంబులు పరమావధి యనిబలికె. లక్షణయతి సార్వభౌముడు యజ్ఞమూర్తి వచనంబుల కలరి “సాధున త్తమ! భవగీయ ఛందాను రోధంబుగ ననును నమ్మితిందితిని. నేను మీకుతగిన సమాధానముల యిటున లేకుంటి నని పరతత్వ నిర్ణయ ప్రవృత్తినిమాని తద్విహితగ్రంథనచను విసర్జింపెను” సని వచించిరి. అంత యిరువురును తమతమ వాదంబులకు తగిన సంఘానంబుల నొనర్చుకొనుచుండిరి. అపుడు యజ్ఞర్యుండు సంపూర్ణ చంద్రుని కబళింపబోవు సైంధవకేయుని యట్లు స్వమతానినానము నిట్లు బలుక దొడగెను.

గీ॥ ‘బ్రహ్మంబునత్యంబు బ్రహ్మమె మాయనుజేరగ జీవుడై యెగురుచుండు గావున జగమెల్లగను గొన మిధ్యయై భ్రాంతిని నిజమున బరగుచుండు బ్రహ్మ విజ్ఞానంబుబడసిన జీవుడు బ్రహ్మయై యొప్పును ప్రబలముగను జ్ఞానంబై మోక్షము జక్కగగూర్చును తత్వమసియొకి తు తగినదారి॥

గీ॥ భ్రాంతిరజ్జువు సర్పమై పరిబలినట్లు
మిధ్యజగమున దోచును తథ్యబుద్ధి
ఘటమునందలి గగనంబు ఘటముబగుల
పూర్ణ సభమున జేరును తూరముగను॥

గీ॥ అహహ హూయసు వీడిన యమలతముడు
తత్వమస్యాది వాక్యార్థ తత్వమరసి
సిగ్గుణబ్రహ్మ విజ్ఞాన నిరతుడగుచు
నాశ్రయించుచు బ్రహ్మ ససస్యగతిసి॥

గీ॥

గీ॥ స్వస్థమునదోచునది యెల్ల స్వస్థహీన
కాలమునెనల్లు మిథ్యగ గనునొమనుజు
డజ్ఞుడశయందు గనుచున్న యఖిలజగము
మిథ్యగాదోచుజ్ఞానికి తథ్యముగను॥

౬౦

గీ॥ వేదశాస్త్రపురాణాది వివిధకళలు
ప్రథమదశయందు ముఖ్యతేబడసియుండు
జ్ఞానికివియెల్ల మిథ్యలు సర్వవిధులు
సర్వకర్మలు జ్ఞానికి జరుపదగవు॥

౬౧

గీ॥ నిశ్యేవస్తావు పరమాత్మ నియతముగను
సతనికింటెను మరియేది యసలేలేదు
గాననన్దత్వోనసిగ్ధిని గనినవాడు
నిర్గుణబ్రహ్మయగు సుముద్రిశ్చయముగ॥

౬౨

క॥ వాదముజేయగ శాస్త్రము
వేదముదగియుండుగాని వేదరికింపన
గాదునుమీ సరమాగ్ధము
లేదునుమీ బ్రహ్మాంటె లేరముపరమున్॥

౬౩

గీ॥ కర్మనొసరింపగలుగును కర్మచులకు
జ్ఞానమంతటకర్మ సంసక్తివిడచి
సన్యసించుచు వైరాగ్య సత్తుడగుచు
మోక్ష మొందును బ్రహ్మయకా మోదమునను॥

౬౪

గీ॥ నామరూప విహీనమై నాణేముగను

నిర్గుణబ్రహ్మయలరారు నిశ్చయముగ

గనుల కగుపించునదియెల్ల కల్లయగును

బ్రహ్మమంతట పూర్ణమై ప్రబలియుండు॥

౬ గీ

వ॥ అను మొదలగు ప్రబలమును సహేతుకోపపత్తుల నుగ్గడించుచు
సకల శాస్త్రాంబులను సర్వ నిగమంబులను స్వమతాను కూలంబుగ సమ
న్వయించుచు సత్త్వ స్థితి ఛలోద్భూతుల సతి బహు ప్రగల్భంబుగ శృంగార
తర్క ఘోరనాదంబు యువుచు సభాస్థిర మహా విద్వాంసు లందరు
నిర్విఘ్నలై యుండునటుల ఘోరింబుగవర్పించు వానికి 'మేఘులనుసరి
ప్రసంగించె.' యతి సౌర్వభౌముడు పిప్పివుండును నవలోకించి ప్రతి
తర్కంబుల నాతని వాదదూత నాపి శాంతంబుగ చిరునగవు సప్రవచు
డగిన సమాధానంబుల నుడువుచు 'విప్రోక్షమ! బ్రహ్మనానందమయు
డని యంగీకరించి నామ రూపంబులు లేవనుట పొసగదు. నిర్గుణ
శ్రుతిలకు హేయగుణ రహిత్యంబును సగుణశ్రుతిల కంత
కళ్యాణ గుణాకర త్వంబును నర్థంబుగాని మీ రుపపాదించునది
యర్థముగాదు. జీవేశ్వరుల కైక్యంబు బలికిన పరాశ్వరత్వంబు
పరమేశ్వరునకు లేకపోవును. ఈశ్వరోత్పత్తి లయంగీకారంబున వేగ
శాస్త్రంబులు వితథంబులగును. జగంబునకుమిథ్యాత్వం బంగీకరించిన వేద
వేదాంతంబులకును సకల స్మృతులకును మిథ్యాత్వంబుసంభవించు. అట్లాని
సనుమతించిన భవదీయ వేదాధ్యయన తదనుష్ఠానాదులు వ్యర్థంబులు
వేద శాస్త్రంబులు హేయగుణ రహితుడు సౌఖ్య సౌభాగ్య సకల
సద్గుణాశ్రయుడు సర్వేశ్వరుడు సర్వ నియత సర్వవ్యాపియగు శ్రియః
పతిని పరాత్పరునిగ వచించు చున్నవి. జ్ఞానానందాది గుణములు కల
ననియు బ్రహ్మయనియు నుడువుమీరు నామధేయ రూపధేయంబులు

బ్రహ్మకు గలవనవలెను. ఘటాకాశంబు మహాకాశంబున స్థలయు భంగి జీవులు బ్రహ్మగుఱును గలియుదురంతగదు. జీవులు భగవచ్ఛేషభూతులు బహు సంఖ్యాంతులు. బ్రహ్మవలెనే నిత్యులు. ప్రకృతీయు నిత్యము. త్రైగుణ్యా విషయములగు శ్రుతులకు శుద్ధసాత్విక శ్రుతుల విమర్శ నంబున ప్రామాణ్యంబు వక్కాణింప నగును. భవత్కృత రజ్జుసర్ప భ్రాంతియు పాసగదు సత్యరజ్జుజ్ఞానము సత్య సర్పజ్ఞానము గలవానికి యుపాధి వశంబును భ్రమగలిగిన గలుగును సర్పరజ్జుజ్ఞానము లేని వానికి యట్టి భ్రమగలుగ నేరదు. మీకు జగము మిథ్య తదంతగత సర్ప రజ్జువులు మిథ్యులు. ఈ మిథ్యాచరంపలతో సత్యజ్ఞానమును మీ రెల్లు సాధింపగలరు. బ్రహ్మను ప్రకృతి బంధింపనేరదు. అట్లు బంధించిన సర్వేశ్వరత్వము సర్వశక్తిత్వము సర్వ నియంతృత్వము బ్రహ్మకు లేక పోవును. బ్రహ్మజ్ఞానముగల జీవుడు బ్రహ్మజ్ఞానియగునుగాని బ్రహ్మ గానే రడు. జ్ఞానకర్మ సముచ్చయమే మోక్షసాధనము. కేవల జ్ఞానము మోక్ష సాధనము కానేరదు. మీరు వేదనిత్యత సంగీకరించరు. వేద నిత్యత సంగీకరించిన మీరుపపాదించు నద్వితమునకు భంగము వాటిల్లును. మీవేదశాస్త్ర పరినాయాసము నిర్దికము. దాన నిను మంతయు మీకులాభంబులేదు. మీకును నాస్తికులకును భేదమించుకయు గనుపించదు. సన్యసించినను లేకున్నను భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యంబులు సత్కర్మానుష్ఠానము తత్వజ్ఞానము యాచార్య కృపమోక్షసాధనములు.

సీ॥ బ్రహ్మ సంఖ్యంబని బలుకుచు జగమెల్ల మిథ్యయనుటచేత మీరుగూడ బౌద్ధమార్గంబున బడుటయింతియెగాని, దాసలాభము లేదుతలపమీకు వేదశాస్త్రములు వేదాంతములు ధర్మశాస్త్రములు సురలు సకలమునులు గనుల ఎండువుగాగగనుసించుజగ మెల్ల మిథ్యయనుచుబల్మమీకుతగదు

గీ॥ మిథ్యయనిబల్కి మోసము మిగులజేసి

వలయు వస్తువులను నెల్ల వసునగనుచు

బ్రహ్మనేననిబల్కుచు బాధ లేక

మయున గల్గిన తాళక యుడలనేల॥'

౧౬

వ॥ అను మొదలగు పరస్పర యుక్తిల మధ్యనుండి లభించు యోగియు యజ్ఞమూర్తియు నితరేత రాక్షేపణ పూర్వకముగ పరిస్పర వాద పరసనంబుల నొసర్చుచు పదుమారు గుంబాలు నెరుగించుకొనకర్కశ వాదంబొసర్చిరి. పదియేడవ దసంబాస యజ్ఞమూర్తి ప్రవేశమను ధనుసున నాత్మయను బాణంబు దొడగివేయ పరిబ్రహ్మగూఢుని లక్ష్యంబున గలియునని యభేదంబు స్పష్టంబుగ నిర్ణయించి మహాత్మా హాసం బొనర్చిన సర్వజ్ఞుడయ్యును రామానుజ యతిచక్రిని పట్టి సముదానము లేపు వినిపించెదనని బలికి యాదిన శేషగుంబుల వాదంబు జాలించె. ఆరేయి యుడయవలకు శ్రీరంగనాథునివ్యష్ట సాక్షాత్కారము నీకీ చింతయేల, యీతడు నీకు శిష్యుండు కాగలడని బలికి యదృశ్యుండయ్యె. అట యజ్ఞమూర్తికిని శ్రీరంగ నాథుడు స్వస్మంబున నాహ్వానంబు రించి రామానుజుండు మద్యాను మధ్యను బోయి మును సవతరించిన సహస్ర ఫణియగు శేషుడు నీనాతనితోడ మిథ్యా వాదంబుల చేసెను. సిన్నటి నీ యుపన్యాసమును నీవు పరిశీలించుకొనుము. పల్లవ శరము లక్ష్యము భిన్నభిన్నములుగావా? లక్ష్యమగు పరిబ్రహ్మమునందు ప్రవేశము బాణము ప్రణవమును చాపంబున సత్త్వగుణలయ నాకృష్టము పద్మకాంతుని యురమున గౌంస్తుభమను మును చేరునని ముగము. గానని నీవెల్ల యభేద పక్షమున సమర్థించగలవు నీవే బ్రహ్మదేవత కొనుము. నీవు మదీయానుగ్రహమును కోరితివేని లక్ష్యగూఢునిగా నిశ్చయింపుమని బలికి యదృశ్యుండయ్యె. మరుగునంబున సభామండలింబున యజ్ఞమూర్తి యతిలోక చక్రవర్తి సపర్యోకుచి సర్వశ్రేష్ఠ సర్వవిగు

కైంకర్య కరుణగు శ్రేషాహి యీమహాను భావుడని దలచి తత్పాదార
విందంబులం బడిన నా మహాత్ముండు దియా పూర్వకంబుగ నిజ కరంబుల
నెత్తి నా సమాధానము వినకుండ నిల్లు చేతతగదు. నిన్న మీ రుపన్య
సించినది భేదవాదిమన భనుకూలముగాని యభేదమునకు సహాయకారి
కానేరదని తగిల యుక్తుల బలుకబోవుచుండ యజ్ఞమూర్తి పునః
ప్రణతుడై యిట్లనియె.

క॥ పాపిష్టుండను దుష్టుడ

గోపిని మూఢుండ ఖలుడ, కుత్సితమతినే

నేపగిదిని భవజలనిధి

నేపుగ చాటంగగలను నేర్పడ జెపుమి॥

౬౭

క॥ చేసిన వన్నియు దిష్టులె

దోసిలి యొగ్గెదను భీతి, దోషుడనగుటన్

భాసుర కిరుణారసమున

దాసునిగా వంగవలయు తత్వసుబోధన్॥

౬౮

క॥ చదివితీసి గర్వించితి

చమవగి లేదనుచు నిపుడు చక్కగ దలిసెన్

చదివింపుము ననునిష్ఠుడు

చదివెదని చరణబద్ధి నన్నిధియందున్॥

౬౯

క॥ గడిచినదానికి వగవను

గడవంగా నున్నదాని గాపాడుకొనన్

నడవడియికి బోధింపుచు

వడిదాటుది నిదుకరుణ పరభవ జలధిన్॥

౭౦

క. మనుజుడవని నేదలచితో

ఘనమగు శ్లేషాహివనుచు గట్టిగ దెలసెన్

నను గావుము నినుగొలిచెద

మనియెద నీపాదధూళి మలినతనుడనై ||

౭౮

వ. అని యనేకవిధంబుల విన్నవించు నా యజ్ఞమూర్తి గనుల
గొని కరుణాంత రంగిత హృదయుండ్లై యలి చక్రవర్తియగు రామాను
జాచార్య వర్ణుండు తన సన్నిధినున్న సాక్షాత్ శిఖామణుల సవలో
కించి, “యితండు సర్వవిదుండు. మన కంతరంగిని మిత్రుండు. అదియునుం
గాక,

క. ఒదు నెసెమిది గివసంబులు

విదితంబుగ వాదకేళి విబుధులుమెచ్చ

నృదునెడిగి యుక్తిశిరముల

నదమల గుణశాలి సలిపె జక్కసి ఫణితిన్ ||

౭౯

వ. మరియు నితని పాండిత్యము సర్వతోముఖము-అగ్నితీయము.
నాకిత డంతరంగ మిత్రుడని దలచినాడననిబలికి యజ్ఞమూర్తి సవలోకించి
మృదుఫణితి తత్వహితంబుల ఘటకాద్యయంబు సరసంబుగ, నుపదేశించి,
విదిత తత్వ విశేషుండగు నాధీరుసకు ఒంచ సంస్కారంబుల గట్టించి
యరుళాళి ప్పెరుమాళైందు మానారనెడి నామధేయంబు గృహజేసి.
అపుడు యజ్ఞమూర్తితోడ నరుడెరిచిన తన్మిత్రులును తత్సూర్యావ్రామ
పుత్రులును తత్పిత్రులును, తద్బంధువులును రామానుజ యతిచక్ర
వర్తి శ్రీపాదంబుల నాశ్రయింప బొధించె.

రామానుజ యతిపుంగవుండును వారిం గనుంగొని వారలసందగ
సరుళాళి ప్పెరుమాళైం బెరుమానారుల శ్రీపాదంబుల నాశ్రయింపజేసి
పరమంబులగు బహుహితంబుల నుపదేశించి యరుళాళి ప్పెరుమాళైం

బెరు మానారుల సకరుణంబుగ చతుస్పత్తి సింహాననస్థలతో నొకనిగ
నియమించి తత్రస్సాదితంబులగు జ్ఞాన సార ప్రమేయ సారంబుల సవలో
కీంచి యానందించి యా గ్రంథంబుల నాదర పూర్వకంబుగ గ్రహించె.
అంత నాయరుభావ పెరుమాళెంబెరుమానారుల పూర్వాశ్రమ పుత్రిం
డును బ్రహ్మతాశ్రమ స్వపాదయుగళ సంశ్రిత శిష్యవర్ణండును నగు
యచ్చాసేన వరదార్యునకు కృష్ణదేశికుండును, కృష్ణదేశికునకు గోవింద
మునియు గోవిందమునికి లక్ష్మణయోగియు, లక్ష్మణయోగికి పెడితిరు
మల శ్రీ వేంకటేశ్వర సర్వసామ్రాజ్య సర్వస్వ పరిపాలకుండగు శ్రీశైల
రామానుజమునియు, నా సాధువర్యుని బదమూడవతరమున గల
శ్రీనివాస దేశికునకు బెద్ద నరసింహ చార్యుండును, చిన నరసింహ
చార్యుండును శ్రీరామాచార్యుండును ముగ్గు రాత్మజులు గలిగిరి. అందు
పెద్ద నరసింహచార్యుని వంశము నెల్లూరునను, శ్రీరామాచార్యుని
వంశము ఖాసింకోట పురమునను విరాజిల్లుచుండెడివి. చిన నరసింహ
చార్యుల వంశమున,

క. ఆ నరసింహ చార్యులు

భానుశశాంకాగ్ని నిభుల భవ్యుల ముగురన్

సూనుల వేడుకగనియెను

మానితగుణ రత్నహారమండి తగభులన్॥

23

గీ॥ వెంకటార్యవరుడు తిరువేంగళార్య

గురుడు నరసింహనామక గురువరుండు

విమలత త్వార్థ విజ్ఞాన విదులుఘనులు

నరస పాండిత్యయుతులును సత్యయుతులు॥

24

వ॥ అందు తిరువేంగళ దేశికునకు లక్ష్మణ బుధవరుండును
లక్ష్మణ బుధవరునకు నరసింహ చార్యుండును శ్రీనివాస దేశికుండును

క్రీనివాస దేశికునకు లక్ష్మీ నరసమాంబయు రాగమాంబయు శీత
మాంబయు లక్ష్మమాంబయు వేంకట లక్ష్మణాచార్యుండును మంగ
మాంబయు యను పుత్రీ పుత్రు లుదయించిరి. అందు స్త్రీసంతాన భోమర
తంపరవలె సైన్ధవ స్త్రీపురుషులతోడ సభివృద్ధి నొందుచున్నది, మరియు
నరసింహ నామక గురువరుసకు దత్తపుత్రుడు సాపాచార్యులు అనంతాచార్యు
నకు దత్తపుత్రుడు రంగాచార్యులు. రంగాచార్యునకు వరదాచార్యులు
వరదాచార్యున కనంతాచార్యులు వేంకట రామానుజాచార్యు లను
యిరువు రుదయించిరి. అనంతాచార్యునకు వేంకట వరదాచార్యులు,
వేంకట వరదాచార్యునకు తాండవ కృష్ణమాచార్యులు, అనంతాచార్యు
నకు మరియు నలుగురు పుత్రులు కలిగిరి వేంకటరామానుజా
చార్యునకు వేంకట శేషాచార్యులు. వీరభివృద్ధి నొందుచున్నవాగు.
నరసింహాచార్యులవారి ప్రథమపుత్రుడు వేంకటాచార్యువగును.

మ॥ అఘి సంతారణ మార్గబోధన పరుం డామ్నాయ విగ్వర్ణుడై
లఘు బోధాధి గతాగమార్థనిచయా లంకార శిష్యైః
యఘహీనుండు సమస్త ధర్మతతీచే నారాధితౌత్సాహ్యైః
రఘురామాంఘ్రియుగర్చనా సితతుడై రాజ్యై లోకంబునన్॥ ౭౩

వ, ఆ మహాత్ముడు,

సీ. అష్టాక్షరీసిద్ధి నధిగమించినవాడు గురుపాద పద్మంబు గొలుచువాడు
వరవరాద్యుక్తుల వాసిగాంచినవాడు పరిచిత పరతత్వ భగమువాడు,
పంచార్థములనెల్ల బరగ చేలినవాడు దివ్యదేశింబులు గిరుగువాడు
మంత్రరత్న మెపుడు మరచిపోవనివాడు సకల సత్కర్మలజరుపువాడు॥

గీ॥ నిత్యము క్తినిగోరుచు నిలుచువాడు

కనక మృదముల సమముగా గొంచువాడు

విషయ వాంఛలమానిన వింతవాడు

సుఖము దుఃఖంబు నొకరీతి జూచువాడు॥

2౬

సీ॥ అధికోర్వరాసిద్ధి సవలీల నాణ్ణించి, యష్పరాయల కృపసధికుడగుచు
సూత్ర పోత్రాదుల పూజలదానొంది, పూజ్యుల నెల్లను పూజదసిపి
శ్రీభాష్య తత్వార్థశరణతి శిష్యాశి, విజితాన్యమతవాది విజయుడగుచు
ద్రవిడ వేదాభినిదరచి దీసిన సుధ, విబుధుల కర్పించి వినుతిగాంచి

గీ॥ సకలవిద్యల దనతోడ, సాటిలేక

శమదమాదులతోగూడి, సత్వగుణుడు

చిరము జీవించి చిరకీర్తి చేతదనని

వేంకటార్యుండు వేదార్థ, వేదియొప్పె॥

౨౭

గీ॥ ధీరుడాతడు గాంచెను ధీరవరుల

తిగుమలార్యుని వేంకట దేశికేందు)

నాంసింహార్య హరిపాద సళినభక్తు

వేద వేదాంతవిదులను వేడ్కతోడ॥

౨౮

గీ॥ అందు తిరుమల దేశికు డార్యనతుడు

వేద వేదాంగ శాస్త్రార్థ వేదింబుధిగ

తార్థ పంచక విజ్ఞానుడ ఘవిదూరు

డఖల సంగుణ గేయుడై యలరె భువిని॥

౨౯

వ. అశోకు,

సీ॥ పురుషోత్తముడనంచు సిరిపీడి పరువేడి చెయిజూచి యాచించెసిగ్గులేక
ద్విజరాజుతానంచు ద్వేషించిదయలేకతమ్ములసిరిగూల్చిదాయయయ్యె
మిత్రుడనేనంచు మితీలేక గర్వించి కువలయ విభవంబు గూర్చినయ్యె
దక్షుడ నేనంచు ద్భైవము దూషింప దనయాగమంతయు దగ్ధమయ్యె॥

గీ॥ ననుచు వామనుచంద్రుని యర్చదత్తు
బలిని సిరులచే భిక్షుల భక్తిసురల
దయను దమ్ముల సినిగూర్చి దనియజేసి
పరులకై నను మితుగ్జై బరగెమిగుల॥

౯౦

క॥ ఆతిరుమలార్చ్య సూచుడు
శ్రీ తిరుమల గురువశంసు శ్రీసతిభక్తిన్
పాతిత సర్వాఘాఘుష
ఖ్యాతిగ కాలంబు గడపె కలుములగోడన్॥

౯౧

వ. ఆ మహాపురుషుడు,

సీ॥ పద్మాక్ష చింతనాపార వశ్యమునేత సకలంబు మరిచి పశ్యేమూర్తి
షడ్దర్శినీ జ్ఞానశక్తినియుక్తిచే సధరితాది తిసంద నన్యవశంసు
స్వీయోక్తిమారుతక్షి ప్రవేగోద్ధాత, పరవార్తామూర్తయై రంగువాడు
సకలభూతములకునతతంబుహితవునుసలుపుచుండెడిసాధుసత్తముండు॥

గీ॥ వరభరద్వాజ గోత్రాబ్ధి వానిజారి
బంధుజన బృంద మందార భవ్యతరువు
శ్రీ శపరతత్వ నిర్ణయ శీలుడాధ్యు
డధిక కీర్తికి నిలయుండు హర్షయుతుడు॥

౯౨

క. తిరుమల దేశిక వర్యుడు
తిరుముగ బెండ్లాడగరుణ తిరుమల దేవిన్
హరిత్వై గోత్రజాతను
కరివరదుచి పాదభక్తి గలిగిన దానిన్

౯౩

వ. అ దంపతులకు,

ఉ॥ శ్రీ జయదాన ధీయుతులు సేవిత రామపదారవిందులన్
రాజత సద్గుణాస్పదులు రాఘవ లక్ష్మణ దేశికోత్తముల్
ధీజిత దేవపూజతులు ధీరులు సర్వవిద గ్రాగ్యులున్
భూజన వంద్య సత్పదులు బుతులు బుట్టిరి వంశపావనుల్॥ ౧౪

వ. వారిలోపల జ్యేష్ఠుడు రాఘవదేశికుడు ద్వితీయుడు లక్ష్మణాచార్యులు. అందు లక్ష్మణాచార్యుడు దన ప్రథమ పత్నియగు యచ్చమాంబయందు సకల సద్గుణ నిధియగు సరసమాంబను, ముగ్గురు పుత్రులను గనియెను. వారిలో సరసమయను పరమసాధ్వీమణి స్త్రీ సంతతి యభివృద్ధి నొందు చున్నయది.

గీ॥ అరయ రాఘవ దేశికు డార్యనుతుడు
సకల సద్గుణ సంచయ సంయుతుండు
ధర్మపథవర్తి శిష్యేష్ఠ దాన రతుడు
మంత్ర రత్నాను సంధాన మహితవృత్తి॥ ౧౫

సీ॥ ప్రతిపదావ ర్తిత పరమాత్మ చింతనా పరవశచిత్తుడు భక్తిరఘుడు
పరభీషణంబుగ పరతత్వ నిర్ణయ దక్షుడు దశరథ తనయభక్తు
డతి కృపావిత శిష్యహర్షద, తత్వార్థ బోధనాసక్తుడు భూరివిదుడు
నిఖిలాగమజ్ఞుడు నిశ్చిత తత్తుడు సకల ధర్మవిదుడు సాత్వికుండు॥

గీ॥ విశ్వమందును గనుచున్నవి విధివస్తు
సంచయంబుల విడనాడ జాలుసట్టి
గాఢ వైరాగ్య యుక్తుడు కర్మరుండు
బంధరహితుడు పాతిత విషయభరుడు॥ ౧౬

గీ॥ రాఘనార్యుడు సరసమ రమణియందు
గనియె చూడ మగమలాభ కాంచనాంగి
వేంకటాచ్యుని సరసింహ విబుధి వరుని
దనయ నొక్కతె నిద్దర తనయవరుల॥ ౧౭

గీ॥ అందు వేంకట దేశికు డమితన్ దీ
 కవిజనంబుల నెల్లను కవిత జేసె
 మోహిసీ నాటకమువ్రాసి మోచిమునను
 సంతసింపగ జేసెను చతురుడగుచు॥

౮౮

వ. అంత నా రాఘవాచార్యుడు,

క. ఘనవంశ పృథ్వీగోరుచు
 ననుగుణయగు వేంకటాంబ నతిహర్షమునన్
 మనమలర బండ్లియాడెను
 జనకాత్మజ గొన్న రామచంద్రునిబోలె॥

౮౯

వ. ఆ వేంకటాంబ.

సీ॥ సతియని బేరొంది సచివుని నెమ్మేను సగముజేసినచాన సతియెయగు సే
 పతి దనవశుడిని పతిరొమ్ముననుబండు సతికిజలచలశయు సరసమగున
 పతివలదనిజెప్ప బలవంతముననేగిబరగృహముననుంట బరవుయగునె
 స్థిరయని బేరొంది బిరబిర నితరుల దరిజేరుచుండుట దగవుయగునె॥

గీ॥ యనుచు సతిని రమనుసీతనచలదెగడి
 వినయ భయ భక్తి సద్వృత్తి విభవశీల
 సత్య శిమదమ వైరాగ్య సహిత యగుచు
 విప్రుల వర్తించె నాతల్లి వేంకటాంబ॥

౯౦

గీ॥ అట్టివారికి నుతుడనై పుట్టినాడ
 వేంకట తిరుమలాచార్య విశదనామ
 ధేయుడను గురుపద భక్తి దెలిపినటుల
 గడగినాడను వ్రాయగ గనుడుబుభులు॥

౯౧

గీ॥ శాశ్వతానంద పదమున సంచరింప
 భరత గుహవరు పదయుగ్మ భజనసేయ
 డలచి డండిత కవివర డయనుగోల
 భరత చరితంబు బలికెద భవ్యులల॥

౯౨

వ. అని బుధవరకవి వరసమ్మతంగొని నా చిత్తంబున శ్రీరామ
చంద్ర పాదాంబిందయుగళ సన్నిధానంబు గల్పించుకొని

షష్ఠ్యంతములు.

క॥ శ్రీరామచంద్ర మూర్తికి
పారావారాభిసంద్య పదయుగ్మనకున్
క్రూరాసుర సంహర్తకు
నారాయణ నైభవాఢ్య నరహపునకున్॥

౯౩

క॥ సపథుసనిభ కాయునకున్
సవనచయానూతవిబుధ సంఘస్తుతికిన్
పవన తపయాద్వితునకున్
భవపాశవిమోచనాఢ్య పదయుగ్మనకున్॥

౯౪

కి॥ భానుకుల రాజపాణిత
మాసపరిపూర్ణ భాగ్య మంచారునకున
భానుజవాంఛా ప్రదనుకు
మానిజనాపన పరిణత మానీతఃకుటికిన్॥

౯౫

కి॥ దశరథునియూ గ్రణికిన్
పశిహృదయనికేతనస్థ వరపాదునకున్
దశకంఠ కంఠలుంఠ స
వశవర్తితత్త్విప్రస్థ వాసితభువికిన్॥

౯౬

క॥ కిరధృతవరి చాప్రసకున్
కరుణావితశౌతమర్వి కాంతామణికిన్
ఖరీదూషణ సంహర్తకు
సరహజవిరాజమాన నలినాక్షునకున్॥

౯౭

(4)

క॥ అోకైకారాధ్యునకున్

ప్రాకృతజనదూరభూత పాదద్వయికిన్

త్రైకాల్య నిత్యునకుపా

ణౌకృతనరరాడపత్మ్యునకు రామునకున్॥

౯౮

క॥ అభ్యస్తత్య సంచయ

సభ్యజనారాధనీయ సత్పాదునకున్

అభ్యర్థనీయహపున

కిభ్యజనాలభ్య భక్త బృందోన్నతికిన్॥

౯౯

క॥ భక్తిని భరతచరిత్రము

శక్తికి తిగినట్లునాసి జానగురీతిన్

ముక్తికి మూలముగావున

రక్త నిడుదురామపాద రాజీవమునన్॥

౧౦౦

వ॥ అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నేనొనర్పం బూనిన భరత చరిత్రంబను మహాప్రబంధమునకు కథాక్రమం బెట్టిదనిన అల్లి పరమ కారుణికుడైన వాల్మీకి మహర్షి యొకానొక దినంబున దన యాశ్రమమున నుండ దివ్యమునియగు నారదుండు జనుదెంచి సత్కృతుండై యుపహ్నింపడై యుండ వినయంబున వాల్మీకి నారదుం గనుంగొని మహాత్మా! దివ్యమునీంద్ర! నారద! నీవుసర్వజ్ఞుండవు మధ్యమలోకంబున నిపుడు సకల కళ్యాణగుణ సమన్వితుండగు పరమ పురుషుం డెవ్వండో దెలియ బలుకుమని బ్రశ్నించిన నారదుడు భూతభవిష్యద్వర్తమాన విదుండుగావున గరుణ వాల్మీకిం గనుంగొని పరమ పురుషుండగు నారాయణుండు; 'పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చమష్కృతాం ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే' యనినట్లు సాధు పరిత్రాణమునకు దుష్టు సంహారమునకు ధర్మ సంస్థాపనమునకు రఘు

వంశమున రామ నామధేయుడై యవతరించి ఈన తమ్ములగు భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులతోడను. రమాదేవ్యంశ జయగు దన ప్రాణ ప్రేయసి సీతతోడను గూడి దుష్ట సంహరణంబును శిష్ట పరిపాలనంబును ధర్మసంస్థాపనంబును జేసి పడకొండువేల సంవత్సరంబులు మధ్యమ లోక మును బాలించి పిదప దన నిత్యనివాసంబగు శ్రీ వైకుంఠలోకమున కేగునని సంగ్రహంబుగ రామచరితం బుపదేశించి యధేచ్ఛం జనియె. అంత వాల్మీక మహర్షి శిష్యుడగు భరద్వాజుండనువర్తింప కాల్య కృత్యంబుల దీర్చుటకుగాను తమసానదీ తీరంబునకు జసి యట రూప సంపద మనో నయనంబుల కతి మోదంబు గల్పించుచు నవ్యక్త మధుర స్వనంబున కర్ణ పర్వం బానర్చుచు మదనకీర్తిడల విహించుచున్న క్రొంచ పక్షి మిథునంబున పురుష పక్షిని క్రూరచిత్తుండగు నిషాదుండొకడు వాడిబాణంబున గూల్చిన యాడుపక్షి దీనస్వరంబున సకరుణంబుగ విల పించు చుండుట కటాక్షించి చింతా కోపంబులు తరంగితంబు లగుచుండ వ్యాధుని శపింప సంకల్పించునా మహర్షి నోట.

శ్లో॥ ‘మానిషాద ప్రతిష్ఠాంత్యమగ మశ్శాశ్వతీ స్రుమాః
యత్రైంచ మిధునా దేకమవధీః కామమోహితం॥

వ. శపింపబూనిన వాల్మీకి వదన గహ్వరంబునుండి తంఠ్రీలయ సమన్వితంబును సమపాద చతుష్టయ విరాజితంబును ద్వాత్రింశదక్షర బంధురంబు ననుష్టుప్పందవిహిత శ్లోకంబప్రయత్నంబున వెడలె. వాల్మీకియు భరద్వాజుండును విస్మిత హృదయులై కారణములేని కార్య మిట్లుదయించుటకు హేతువేమి యని యాలోచించుచు కారణంబు దెలియనేరక బహువారములూ శ్లోకమును పరిచుచు కాల్యకృత్యంబుల నెరవేర్చి స్వాశ్రమంబునకు విచ్చేసియుపవిష్టులై దదేక కథ్యానంబున నుండ చతుర్దశభువన నిర్మాణ ధురీణుడగు చతురాననుడు నన్ని

హితుడైన ప్రాచేతనుండు భయభక్తుల ముప్పిరిగొని లేచి గనఁబడునకు సాష్టాంగసమస్కారముల నర్పించి పూజించి తగిన సహసంబుననునిచి సవినయంబుగ మహానుభావ నేను వ్యాధుని శశింపదలచిన గానోట శ్లోక మొకటి యావిర్భవించినది ' దీనికారణంబు విశదీకరింపుమనిప్రార్థించె. కమలాసనుండు కరుణా కటాక్ష తరంగిత హృదయుడై శుత్రరత్నము మనీయఁబందాను సముగ వాణి నీ వడనంబునుండి నీశ్లోకమును వెడలింపజేసినది. ఇందు నారదుడు నీకుపదేశించిన రామసింధుయంతయు సంగ్రహముగ గలదు. ఇట్టి శ్లోకములచేతనే రామచరితమంతయు వర్ణింపుము. రామచరితమంతయు నీహృదయంబున నన్నిహితమగును. మదాజ్ఞానుసారము రామాయణ మహాకావ్యమును గదించుమని గుఱాజు పించి యంతర్హితుండయ్యె. వాల్మీకి మహర్షియు సుప్రతాపింపగా పాదుండై ప్రాగభిముఖముగ నుపవిష్టుడై యచల సమాధియోగమున రామచరితము నింతయు దెలిసి క్రమంబుగ చతుర్విధిగా పానశ్లోకముల గా యత్రీమంత్రాక్షర సంఘటితముగ రామచరితమును సర్వమును సంపూర్ణముగ భూతభవిష్యద్వర్తమాన చరితముల విషవక బూర్తిజేసి యీ మహాప్రబంధమును సత్సభలనెవరు వినిపెతురని యాలోచించుచుండ సీతాపుత్రులును కుశీలపురును కుశలవ నామ ధేయులు నిజ గురుపాదముల పృణమిల్లి నేపించి ప్రణమిల్లిన నాగి నవలోకించి సంతసించి వారి కిరువురికిని రామాయణ మహాకావ్యమును సవిస్తరముగ సాంగోపాంగముగ సుపదేశించె. అంత నా యిరువురు కోసలదేశమునగల ప్రసిద్ధసారముల కేగి చక్కని గుఱాణాపముల సత్సభల శ్రీరామాయణమును వినిపించుచుండిరి. అంత నొక దినంబున నయోధ్యాపురవరమున కేఁగెంచి రాజమందిరమున శ్రీరామచంద్రుని సమీపమున వాల్మీకిప్రోక్త శ్రీమద్రామాయణమును పఠించిరి తద్వృత్తాంత తగ్గతేతి వృత్తసహితంబగు భరత చరిత్రమును తెనుగగు భాష ననువదించుచున్నాడ.

సీ॥ తొల్లియావై వస్వతుడు మొదలుగగొని
 యేవంశజులసాత్తు యీధరిత్రి
 సాగరాభిఖ్యను సగరఖాని తమాట
 వారిధిదాలెను వైభవముగ
 సగరుడీ కులమున జన్మించి యరువది
 వేల బుత్రులతోడ వెలసెనట్టి
 యింద్రాకున్మృగులొనెల్ల సుగుణుడైన
 గామునిచరితంబు రమ్యముగను

గీ॥ బుట్టె రామాయణాఖ్య పూజ్యవస్తు
 విదియెకమలజుక రుణచే నిల్లుధర్మ
 కానుముఖ పురుషార్థ సంకలితమగుచు
 గానవినుడసూయను పీడిఘనలుబుడులు॥

౧౦౧

చ॥ సిరులకు నాటపట్టు సురసింధువుచేత నలంకృతంబు సం
 సరణ మహార్ణవోత్సరణ సాదిత విష్ణుపదాబ్జ పోతమా
 కరము సురన్న రాసుల కగారము విష్ణవతార మూర్తికా
 భరణము శేషభోగికిని భారత మీక్షితి భవ్యమంతటన్॥

౧౦౨

వ అందు,

గీ॥ సమిశ్ర సద్వంశ సంహత నార్వణిమ
 పార్థివోత్తమ పాలిత భాసురింబు
 బహుళ ధనధాన్య సంయుక్త భద్రసుఖద
 కోసలాభిఖ్య దేశంబు కొపరు మిగిలె॥

౧౦౩

వ. ఆదేశంబున,

సీ॥ వినతాగమాభద్ర విజయవిలాసమై,
 పోలుసొందు వైకుంఠపురముభాతి

వాణీవిలాపైక వైభవో పేతమై,
 గననగు సత్యలోకంబు గతిని
 గురుబుధ శతమఖ సురభి సుధర్మాది,
 కలితమై నాకలోకంబుకరణి
 భవ్య కళానిధి భరితమై విబుధాళి,
 కలితమై విలసిల్లు గగనమట్లు

గీ॥ సర్వ మంగళా వాసమై, శంకరోచ్చ
 సదనమును బోలె, ధననాథు సదసమట్లు
 పుణ్య జన సంకులము ధన పూరితంబు
 వీర భద్రాలయమువోలె వీరయుతము॥

౧౦౮

సీ॥ సావర్ణ సాధాళి సర్వాస్త్రయంత్రాళి,
 రత్నావణంబులు రమ్యననులు
 గోపురాట్టాల కగోగణ రథచయ,
 సూత మాగధభట శూరవరులు
 హృద్యమృదంగాది వాద్యమ్ములు విమాన,
 సమమందిరంబులు సర్వసిరులు
 ఘనగ భీర పరిఘకామినీ నాటక,
 బహుశతఘ్నీశత పటలములును

గీ॥ నిరుపమాన సర్వ కళావి నీతబుధులు
 వామదేవాత్రి కాండిన్య వరమునీంద్ర
 సములు విప్రులు రఘురాజ సములు నృపులు
 గలిగియుండి రయోధ్యాఖ్య గలుగువూని॥

౧౦౯

క॥ ముక్తా ప్రసూన సంచయ
 సక్తంబై పరిమళ యుత సరసాచ్ఛవయ

స్మిక్తంబై యలరెడినువి

భక్త నృపవధములు గలిగి భాసిలుచుండెన్॥

౧౦౬

వ. మరియు,

సీ॥ బాణంబు వేసిన భంగినిరుజువు తౌ

రాజ మార్గంబులు రహివహింప

గగనంబునొరయుచు గనుపించుసాధము

ల్లనులకందనిసౌరు గలిగియుండ

సకల భూములలోన సంచరింపగజాలు

బహువిధ రథములు పరిఘిల్ల

ఇష్ట కష్టంబుల స్పష్టంబుగ నెఱిగి,

ప్రజల బాలించెడి ప్రభులుగలుగ॥

సీ॥ సతతతురగ ఖురక్షుణ్ణ సంపత ద్ర

జశ్న బీలిత పార్శ్వస్థిత సాలతతులు

యంత్ర దీపప్రభాక్షిప్త యామిసిత

మమలరు నయోధ్య నాపురమానితంబు॥

౧౦౭

సీ॥ విరజచెంతను వైకుంఠపురమువోలె

సరయుచెంత నయోధ్యాఖ్యపురవరంబు

భద్రవిజయాభి నంద్యమైభవ్యరీతి

శ్రీసమంచితము బుధసంసేవితంబు॥

౧౦౮

సీ॥ మానవేంద్రుడు గట్టించె మనువుమొదలు

చక్కపర్తులచేగాంచె సరసకీర్తి

యోధులకసాధ్య మగుట నయోధ్యయయ్యె

కోసలుల దేవభూజమై కొమరుమిగిలె॥

౧౦౯

ఉ॥ సారసమిత్తుడౌపుని జక్కని సోరణగండ్లవెంబడిన్
 దూతదీయ సాధచయ దుర్భరనైభవ మోహితాత్ముడై
 వారితవేషుడై చిరము వర్తిలెగావున మండ్రియొద్దయై
 కారితకర్కుడై కుతపకాలమునందున దోచుచుండెబో॥ ౧౧౧

సీ॥ తల్లిదండ్రులమాట దాటరుతెసయులు
 తనయులనువులుబో తండ్రులకును
 గురువులు విద్యల గూర్తురు శిష్యుల
 శిష్యులు గురువులనేవజ్రతు
 రబలలు భర్తల సతిభక్తిగొలుతురు
 భార్యలవీడరు భర్తలెఘము
 ప్రియల బ్రతుకలమాడ్కి ప్రిభువులు సొతురు
 ప్రియలురాజుల భక్తి బాయలెప్పుడు॥

గీ॥ దైవభక్తులుచాతలు ధర్మరతులు
 కార్యకరులును శూరులు కర్మములును
 జ్ఞాన విజ్ఞానయుక్తులు గానరతులు
 దీర్ఘజీవులుగలరందు తీర్థనదులు॥ ౧౧౨

గీ॥ బాణరహితుని భీతునిబాలులోలు
 మంశమున కెల్లనొక్కడై మరులునాని
 శబ్దవేధ్యుని గొట్టనిశక్తియుతులు
 గలిగియొప్పె రయోధ్యాయుగలుపురిని॥ ౧౧౩

గీ॥ పులులసింగంబుల వరాహపుంజములను
 మదముచేతను గర్జిల్లు మహితకౌలు
 బాహుబలమున మర్దించు బహుసహస్ర
 వీరవారంబుగల దందువితగాను॥ ౧౧౪

॥ కోసల జనపద వాసులు

వాసితమను ధర్మమార్గ వర్తనులగుట

నోసములేని విధంబున

భాసిలుచున్నారు ఒరమి భాగ్యముతోన్॥

౧౧౪

॥ ఆపురినుండువీరులు మహాభుజసారులు గాన కానలో

నేపుననంచరించెడి మదేభ మృగేంద్రుల వ్యాఘ్రకోటులన్

బాపురె బాహులంబాదవి పట్టివధింతురు ఖడ్గసంతతి

న్మృపులమూపులంగలిపి మొత్తుచునుండురు నాకయోధులన్॥ ౧౧౫

గీ॥ విశ్వవిదు లగ్ని కల్పులు పీఠపరులు

బహుసహస్ర సంఖ్యాకులు భద్రబలులు

సర్వశస్త్రాస్త్రవేదులు శాస్త్రవిదులు

సంధిముఖ వక్షణావళి సారవిదులు॥

౧౧౬

గీ॥ ఆపురంబునగల యోధు లమితశక్తి

గోపురస్థుల యోధుల గొప్పసేయ

రనవరతలబ్ధ జయలక్ష్మి యనుగమింప

కంఠరాంతస్థ సింహాళి కరణినుండ్రు॥

౧౧౭

గీ॥ దేవతాతిథిపూజల పాపరముగ

జేయుచుండురు దాతలు శిష్యహితులు

దీర్ఘజీవులు విప్రులు తీర్థకరులు

దవేదాంగ విద్యా వివేకయుతులు॥

౧౧౮

గీ॥ బ్రహ్మముఖులైరి బాహుజుల్బుద్రముగను

నూరుజాలు బాహుజుల గొల్తురు త్తమముగ

శూద్రులందరు నిజధర్మ శూరులౌచు

విప్రముఖులను గొల్తురు విశదముగను॥

౧౧౯

(5)

ఉ॥ అందరు ధర్మమార్గరతు లందరు సత్యవచఃప్రసన్ను లం
 దందరు సత్తంతకరణాతి నివిష్ట మనోభిలాషు లే
 యందరు సర్వచేతన శుభావహాయోగ్య సమస్త సత్క్రియా
 నందితసర్వ సద్గుణులు సవ్యయశస్సిత సర్వది క్షతుల్ ॥ ౧౨౦

గీ॥ అట్టి పురవరాధీశుడౌ యమలయశుడు
 దశరథాహ్వయుడాఢ్యుడు ధర్మవిదుడు
 ప్రజలలోపల చంద్రుని పగిదిన్నొప్పె
 విబుధహితదాయి కువలయ విభవదాయి॥ ౧౨౧

క॥ అమరాధిపు డమరావతి
 విమలముగా నేలుపగిది విబుధులు మెచ్చన్
 హిమశైలసేతు మధ్యను
 సమదృష్టిని మనువుబోలె జక్కగనేలెన్ ॥ ౧౨౨

సీ॥ దశదిక్కులందును దనరథమునుతోలి
 దశరథనామంబు దాల్చినాడు
 అరువదివేయెండ్లు బరువుగబవించి
 ప్రజలకు హితుడౌచు ప్రబలినాడు
 వాసవాసనమున వాసవుతోగూడి
 నిర్నిద్రవృత్తిని నిల్చినాడు
 విబుధలోకమునెల్ల విహితయాగంబుల
 దగినపూజలజేసి దనివినాడు

గీ॥ మనువు దొక్కినదారిని మసలినాడు
 గురుని యనుమతి శిరమున గూర్చినాడు
 దోర్బలంబున రిపులను దోలినాడు
 నిఖిలదిక్కుల కీర్తిని నిలపినాడు॥ ౧౨౩

ఉ॥ చూచెడి వారికన్నులకు సోముని భంగిని దోచుచుండు గో
 రోచన పీత విగ్రహుడు రూపజయంతుడు దూరదర్శి సం
 కోచ విహీన పద్మనిభ కోమలనేత్రుడు సింహమధ్యుడా
 సేచన కాత్మదర్శనుడు శ్రీకర చారును దీర్ఘబాహుడున్॥ ౧౨౪

సీ॥ అత్రసుడై యాత్మనతడు కాపాడున
 నాతురుడై ధర్మనయము నొందు
 సఖిలాపలేకయె యర్థమార్జన సేయు
 సక్తుడు గాకుండ సౌఖ్యమొందు
 జ్ఞానియై మానంబు సరసతగాంచును
 శక్తుడై త్నాంతిని సంశ్రియించు
 శ్లాఘ్యదానముజేసి స్లాఖా విముఖుడౌను
 • సహజంబులితనికి సద్గుణములు॥

గీ॥ విషయముల విడచాడు వివేకమహిమ
 విద్యలన్నియు నెఱుగును వివిధగతుల
 ధర్మమున చిత్తమెప్పుడు దవిలియుండు
 కవులబోపించు కళ్యాణ కనితుడగుచు॥ ౧౨౫

క. అధగత విద్యానిచయుడు
 మధితా హిణ వీరలోక మానిశచగ్గుం
 ప్పధిగత నిమగ్నవాతుడు
 ప్రధితా శ్రీశ కానిశార్థ ప్రసయప్రమహన్॥ ౧౨౬

గీ॥ ప్రజలకెఱయొ విసయంబు ప్రబలజేసి
 యన్నపానంబులిడి దయ సరసియతడు
 తరినిగాపాడి తండ్రియై దనరియుంట
 కన్నతండ్రులుజన్మకు కారణములు॥ ౧౨౭

గీ॥ అరయజానువు రోగుల కై నయట్లు
శత్రుడైనను శిష్యుడు సమ్మతుడు
దుష్టుడెప్పుడు త్యాజ్యుడే యిష్టుడైన
పాముగరచిన వేలును బొవునట్లు॥

౧౨౮

గీ॥ దీర్ఘదర్శియు తేజస్విధీరుడాధ్యు
డతి రథోత్తము డుత్తమ హర్షయుతుడు
సత్యనకుడు ధర్మజ్ఞ సత్తముండు
వశిబలాధ్యుడు రాజుని వారితారి॥

౧౨౯

గీ॥ సకల జనవల్లభుడు మౌని సమ్మతుండు
శక్రవైశ్రవణాధికై శ్వర్యయుతుడు
వాని యాకృతి కర్హ మౌ వానిప్రజ్ఞ
ప్రజ్ఞకర్తాంబు శాస్త్రార్థ పాటవంబు॥

౧౩౦

గీ॥ అతని పనులెల్ల ఫలముచే నరయవలయు
ప్రాక్తనములైన సంస్కార ప్రచయమట్లు
రాజులందరు మిత్రులై రహినిగొల్వ
ధరణి బాలించె దశరథ ధరణివిభును॥

౧౩౧

క॥ అతనికి మంత్రులు ధీరులు
సతతమునద్ధర్మయుతులు సమయాభిజ్ఞుల్
మతిగురులు దీర్ఘజీవులు
హితచరు లెనమండ్రుగలరు హిమవద్ధేర్ముల్ ॥

౧౩౨

గీ॥ విజయసిద్ధార్థధృష్టులు వీర్యయుతులు
మంత్రపాలకాశోక సుమంత్రులనగ
సర్థసాధకుడు జయంతుడనగ మంత్రు
లఘురియుండిరి గనురెప్ప లమరినట్లు॥

౧౩౩

వ. అందు,

గీ॥ మంత్రులిద్దరు మాన్యులు మంత్రవిదులు

వామదేవు డరుంధతీ వల్లభుండు

సర్వసత్కార్య సాధక సత్వయుతులు

హితముగాంక్షించు సత్పురోహితులు గురువు॥

౧౩౪

గీ॥ అలనుయజ్ఞుడు గౌతము డార్యనుతుడు

కాశ్యపుండును జాబాలి కలుషహరులు

వరమృకండజు డాఘ్యుడు వరదుడలరు

మహితకాత్యాయ నాభిఖ్యమానితుండు॥

౧౩౫

వ. వీరందరును,

గీ॥ యజ్ఞముల కార్యసంధాన యంత్రణముల

రాజ్యపాలన విధులను రక్షిగలసి

రాజహితమును కీర్తిని రాజ్యవృద్ధి

గోరిమంత్రంబు జేతురు గోవ్యముగను॥

౧౩౬

వ. అదివంశ విశుద్ధుడును పరమధార్మికుడును నిత్యైకుకుల జాతు
డును మహావీరుడును సత్యవాయు నాభాగపాత్రుడును సజమహారాజ
పుత్రుడును, నగు దశరథమహారాజు సార్వభౌమ సంపదన్వితుడై యరుం
ధతీ ప్రాణనాథుని సదుపదేశాను సారంబుగ మధ్యమలోకమును
బాలించుచు సయోధ్యాపురమున సమరావతీయం దమరాధినాథుని
చందంబున సకల విబుధ పరివృతు డై విరాజిల్లుచుండె. అతనికి
కౌసల్యయు సుమిత్రయు కైకెయు యను ముగ్గురు ప్రధాన పత్నులు
గలరు. అందు మహిషియు జ్యేష్ఠపత్నియు కౌసల్యయును సతీరత్నము
మరియు పంచాశ దళిక శత్రుత్రయ పరిమిత పత్ని గణంబుగలదు.
మహావీరుండగు దశరథ మహారాజు చిరకాలము ధర్మ యుతముగ

రాజ్యపరిపాలనము జేసి సకలభోగ భాగ్యములను భుజింప
విజయము నిస్తంద్రీసమజ్ఞయు గలిగి వర్తించుచు దనకు సర్వభద్రంబులు
గలిగియు సంతతిలేని లోపంబునకు మిగులవగచి చేయునదితోచక నొక
దినంబున మంత్రులనందర రప్పించి దనమనోవిచారమును వినిపించె.
వారందరును కొంతదడ వాలోచించి చక్కనియుపాయము నరసి
దశరథుని నవలొకించి “మహారాజ నీవిత విచారించ నక్కరలేదు. నీ
వంశంబున నశ్వమేధ యాగం బొసర్చని మహారాజెవ్వరును లేరు నీవును
హయమేధ మొనర్చుటకు తగిన యోగ్యతగలవాడవు. సర్వ పరిణరములు
సిద్ధముగ యున్నవి. గాన యశ్వమేధ యాగ మొనర్చుము. దాని
సంతతి వడయగలవు. దానిచే లభించని మనోరథమేమియు యుగటదు.
యితర విచారములువీడి సత్వరంబుగ శస్సంకల్ప మొనర్చు” నని
వచించిరి. దశరథ రాజేంద్రు డవ్యాఖ్యంబులకిరి వాగలమన్నించి నాగి
కందరికిని నిజగ్రహంబుల కేగ ననుమతి యొసగి దానిగోళురంబునకేగి
దనఁతుల కీ వృత్తాంతము నెరిగించె. అంత సుమంత్రుడు దనరాజు
నెరిగించి యొక రహస్యభవనంబున దశరథ మహారాజుతోడ పిత్రి
మించి వినయంబున కేలుమోడ్చి “మహారాజ ఘరాణసకలంబున నాగి
యగంబున దయాసాగరుండగు ననత్తుమారుండగు మహర్షిలతోడ
గూడి యొకచో విశ్రమించి యుండి నీ తిషియగునుజేరి నశ్వమేధ
తదాజ్ఞను పరిష్కరింపై యుండిన అలాడు” నని మహారాజు
మహాశు మహర్షులకువచించుచున్న నవలొకించి నీరాజు పరిష్కరింప
వచించెదను కడుశ్రద్ధతోడ దానిని విను” మని యిట్లనియె. “పితృదేశ
పుత్రిండుగు ఋష్యశృంగినివలన నంగదేశంబునకు గలుగబోవు ననా
వృష్టిని వారితంబగు పితృ నాఋష్యశృంగునివలన సూర్యవంశ సభు
తుండగు దశరథునకు పుత్రకామేష్టిచే నపుత్రత్వదోషము పరిహార

బగునని నాతోడ వచించె. అట్లనె యంగదేశంబునకు గలిగిన యనా
వృష్టి నివారితమైనదిగాన నీవు నీమిత్రుడగు రోమపాదునిగని ఋష్య
శృంగుని గొనితెమ్ము. అతనికరుణ నశ్వమేధానంతరము బుత్రకామేష్టి
యొనర్చి పుత్రుల బడయగల" వని వచించెను. అదివిని దశరథుడు
నుమంతునవలోకించి యంగదేశమున కనావృష్టి శాంతించిన క్రమమును
వచించుమని బలికిన నుమంతు డిట్లని దశరథునకు వక్కాణించె. “మహా
రాజా యంగదేశమున నొకప్పుడు పన్నెండువత్సరంబులు వర్షంబులేక
మహాపీడగలిగి ప్రజలెల్లరు పీడితులైరి. అప్పుడు రోమపాదుండు విద్యజ్ఞుల
నడిగినవారు వసమునుండి విభండకి సుతుఋష్యశృంగు రప్పించి యిట
నిలిపిన యాయవగ్రహ దోషము శాంతించునని బలికిరి. యదివిని
మంతుల సవలోకించిన వారు, రాజేంద్ర! యీ మునిపుత్రుడు లోక
జ్ఞానములేక మృగమువలె నడివి చరించుచున్నవాడు గావున నాతని
గొనితెచ్చుటకు వారవనితలు యోగ్యులు వారలు తమ చాతుర్య విశే
షంబున వాని గొనితెచ్చెదరు.

క. జననాథ లోకమందున

ఘనమగు కార్యంబుసేయ ఘనసాధనముల్

వనితలెయని జనులొడడి

యనపాయపు వాక్యమిచట నరయగవలయున్.

౧౩౭

క. వనరుహ గర్భుండై నను

వసజాక్షుండై న కృత్తి వాసుండైనన్

వనితల మాయలబడుదురు

గనుకనె కార్యంబుసేయ గలిగిటవారల్.

౧౩౮

క. అబలలని వారిదలచకు

సబలలగుచు కార్యమెల్ల సాధింపంగా

ప్రబలలుగను భావిపుండి

యబలయె యమృతంబు బంది యనుచులగాచెన్.

౧౩౯

గీ॥ ఇనుప కచ్చడాల్లట్టు మునీంద్రుడైన

నింతివశుడగుజెంచిన నిర్మిలోలె

మదన శరములుచూపులు మగువలకును

వారువలపింప వలవనీ వారుగలరె॥

౧౪౦

క॥ హృదయము నాకర్షింపగ

మదిరాక్షుల జూపుకంటె మరియొక టేరా

హృదయానందము నొనగగ

మదిరాక్షులకంటె గలవె మధురార్థంబుల్ ॥

౧౪౧

గీ॥ అట్టివనితలలో నెల్ల నరసిచూడ

వారవనితలు చాతుర్య వారయుతలు

నారలకసాధ్యమగు నది వరలడెచట

వారిదీనిని సాధింప వలతులీపుడు॥

౧౪౨

గీ॥ వారినిప్పుడె బిలిపించి వనమునకును

నానిదోతేర బంపుము వసుమతీశ

యనగ వినినృపుడప్పరో వనితలట్టి

వారవనితల రప్పించి వనికిబనిచె॥

౧౪౩

క॥ ఎంతటి కార్యంబిదియని

పంతంబున సాహసించి పడఁతులువేగన్

సంతన మొప్పుగజేరిరి

వింతవిలాసంబుగాంచి విశ్వముమెచ్చన్॥

౧౪౪

వ. యిట్లు నడచి నడచి యొక వనంబుచేరి,

క॥ ఆవనము విభండకముని

రావున కొక కొంతమేర రివణిల్లుటచే

భావితముని భయపఱియున

నావనమున నిలచిరి పలు యను మౌఘంగాన్ ॥

౧౪౫

క॥ ఆవనమున నావనితలు

భావంబున కార్యసిద్ధి బడియుటకొరకై

భావించిరి కందర్పుని

పావనపూజా విధానపద్ధతిచేతన్

౧౪౬

వ. పూ జానమా స్త్యనంతరము,

క॥ మునులవలె నక్షమాలిక

ననవరతము బూని నియతినద్భుతమొప్పన్

కనుమూసి జపము జేయుచు

వినుకలి కిను కలియులేక వింతగనుండన్ ॥

౧౪౭

చ॥ ఘనుడగు ఋష్యశృంగముని గాఢతపోనిధి యోగి భక్తచే

వనమున సగ్నిపూజనము వాసిగ జేయుచు తండ్రిగొల్పుచున్

వినియము గల్గి వర్తిలుచు విద్యలనెల్లను నేర్చి పూరుషుల్

వనితలటన్న భేదమును నాసి నెరుంగడదేమి చిత్రమో॥

౧౪౮

ఉ॥ దైవనియు క్తచేసి నియతాత్ముడకారణమేగు దెంచియూ

పావనమూర్తి వేశ్యలను భావమునందున యోగులంచు సం

భావన జేసి డగ్గరిసుభంబగు మీకు నమస్కరించెదన్

తావకదర్శనంబునను ధన్యులుమామకవంశ్యు లిత్తరిన్ ॥

౧౪౯

వ. మహాత్ములారా నేను విభండకమునీంద్రుని పుత్రుండ
ఋష్యశృంగుడనువాడ. ఇచటకు చేరువనుగల మా తపోవనంబునకు
మీరలు విచ్చేసి మా వలన నతిధి సత్కారంబు వడసి చన ప్రార్థించు

చున్నాడ. మాజనకుఁగు విభండకుడు, కార్యంతరవశంబున నెచటకో బోయియున్నవాడు. మూడు దినంబులు దాటిన గాని యాశ్రమ భూమికి రాజాలడు. నన్ను బాలుండని దలచక దయచేసి కృతార్థుని జేయవేడుచున్నవాడనని బలికిన నా వారవనితలు తమ కార్యానుకూల తకు సంతసించి యాతనిని యనేక విధంబుల సన్మానించి తమకు కార్యంతరములు గలవనియు మరియొకప్పుడు విచ్చేయ గలమనియు ప్రస్తుతము రాజాలమనియు బలికి యతనిచే పునః పునః ప్రార్థితై యాతని నుడిచి యతిక్రమించలేనివారలవలె యభినయించుచు నెట్టకేలకు సమ్మతించి తదనుగమ్యమానై నర్థవాక్యంబుల బలుకుచు శృంగార రసంబు వెల్లివిరియనటుల బ్రవర్తించుచు కంతువికారం బించుకేసి నెరుంగని యాతని హృదయంబున నిదమిత్థంబని యాతడెరుంగని యానంద వికారంబుల నుదయింప జేయుచు ప్రగల్భనాక్యంబుల హావ భావ విలసనంబుల నారేచిత భూచతుర రచనలుగల కిటుక్ష విశేషంబుల సతనిహృదయం బావర్జించి వానితోడగూడి తదాశ్రమంబు జేరిరి. అచట నెచట విలోకించినను

సీ॥ గోవులు కొమ్ములగోకుచు నుడగా

పులులు కన్నరమూయు పాలుపామిర

పులుల చన్దవంగబోవును మృగములు

సింగము స్త్రీలతో జేరిమెలగు

హరులు గోశ్శనుగోక హర్షించు గజములు

పాముల లాలించు ఒభృతతులు

యెనుములు గుర్రము లేకమై యుండును

పిల్లుల నెలుకలు ప్రేమగూడు

సీ॥ సహజ నైరంబు విడనాడె సత్వచయము
పుష్పఫలముల బూనెను భూజదితతి
కనులకెంతయొ హర్షంబు కలిగియుండె
వారవనితల ధైర్యంబు వదలిబోయె॥

౧౫౦

వ. విభండకాశ్రమమును గణికలు బ్రవేశించి విభండకుడే
తెంచిన తమకు ముప్పువాటిల్లునని భీతినొందుచు సత్వరంబుగ దమ
కార్యంబు నెరవేర్చుకొన నెంచుచు దర్శన స్పర్శసంబుల నతనిని తమ
నేర్పుకొలది నలరించి యతం డర్పించిన స్వాదుఫలంబులకును జలంబునకు
నానందించి సత్కృతతై తమరుగొని తెచ్చిన మధుర భక్ష్యంబులతని
కొసగిరి. యతండవి భక్షించి యవిఫలంబులనియు వారుధరించిన చీని
చీనాంబరములు వారియాశ్రమ వృక్షంబుల వల్కలంబులనియు, రత్న
ఖచితా భరణంబులు పుష్ప విశేషంబులనియు, దలచి యట్టి విచిత్ర
వస్తుజనకంబగువారి యాశ్రమం బవలోకించవలెనని మనంబున కోరిక
గలవాడయ్యె. అంత గణికలువీణలధరించి హిందోళ వసంతాది రాగ
విశేషంబుల శీలలనైన కళగించునటుల నాలపించి యాతని హృద
యంబున నానందంబు పూరించి యావర్జకోస్తుల చిత్రచేష్టల నతని
నావర్జించి యధోక్ష కాదుని నొసర్చి మృదుమధుర వచనంబుల మా
యాశ్రమంబున కొకసారి విచ్చేయుమని బలికిరి. ఆతండును వారి
వాక్యంబుల తిక్కెనుంపనేరక తనను గమ్యమానుడయ్యె అంత
వారవనితలు జాగ్రత్తగా కార్యంబు చేతునని స్వార్థంబుగ నాతనితోడ
బయలు వెడలి విచిత్రధల చెప్పుచు మధురగానంబుల నానందింప
జేయుచు స్వర్గ నాలింగనాదుల నతిప్రమత్తునిగ నొసర్చి యెంత
దవ్వు నడచినదియు నెరుంగకుండజేసి చాలదూరంబు నడిపించి తమ
పురప్రాంతంబున నొక యుద్యాన వనమున నివసించి యంగేశ్వరునకు

తమరాక నెరింగించిరి. అంత యంగేశ్వరుండు సపరివారంబుగ నాతని చెంత కేతెంచి బహువిధంబుల సన్నానించి గృహంబునకు గొని వెచ్చి సుముహూర్తమున మనశాంతనిచ్చి పరిణయమొనర్చి రహ్యసౌధంబున నివసింపజేసె. అంగదేశంబున నా మహాత్ముడు పాదమిసుటాకోడనె యనావృష్టి దోషంబు నివారితమయ్యె. సిమ్మట విభండకుడు దస యాశ్రమంబునకు విచ్చేసి యోగదృష్టిని విదిత వృత్తాంతంబై భవితవ్యమునకు బద్ధుడై శాంతించి యూరకుండె. కావున నీవు సత్వరంబుగ నంగదేశాధీశ్వరుగను గొని శాంతానమేతుండైన ఋష్యశ్రృంగు గొని తెమ్ము సఫలిత మనోరథుండవు గాగలవని సుమంతుడు దశరథ మహారాజునకు విన్నవించిన యా రాజేంద్రు డతని ఎచనంబుల కలుగి యారాత్రి బుచ్చిమరుదినంబున గురువరుండగు వశిష్ట మహామునికి దస సంకల్పమును వచించి యతనిచేత ననుజ్ఞాతుండై,

క॥ అనఘుడు దశరథు డప్పుడు

ఘనవాహన యుక్తుడగుచు కాంతలతోడన్

మనమున సంతసమందుచు

దనమంత్రులతోడగూడి తద్దయు నడచెన్

౧౫౧

వ. అంత,

గీ॥ వనములను దాటి నదుల కావలికి నేగి

భూసురాగ్రహారములను పూజ సలిపి

రాజరాజుల నన్నాన రాజనంది

యంగదేశంబు చేరెను హర్షమునను॥

౧౫౨

వ. సాకేత పురాధీశ్వరుండగు దశరథ రాజేంద్రుని రాక చారుల ఘన విని భోమపాదుండు సకల సామంతపురోహితాన్నితుండై యెదు

లేగి సన్నానించి తన ఘరఁబునకు గొని తెచ్చి యర్హ సౌధంబున
విడియించి సవినయంబున నిట్లనియె॥

సీ॥ కరముల కమలాళి గలకలనవ్వించు

కమలబంధుని వంశ కలితుడెవడొ

సకల ధర్మంబుల సంపూర్ణముగ నిల్పి

సాకిన మనువంశ జనితుడెవడొ

యిక్ష్వాకు రఘుదిలీచేళుల వలె కీర్తి

బడయగల్గిన రాజభద్రుడెవడొ

దశదిక్కులను దేరు దగినరీతిని దోలి

దశరథ నామరిబు దాల్చెనతడు

గీ॥ యతడు మా భాగ్యవశమున నరుగుడెంచె

శాంత జనకుడు శమితారి సర్వవిదుఁడు

తపసు ఫలియించె తాతలు ధన్యులైరి

కాంక్షితాంబులెల్లను గలిగె మాకు॥

౧౫౩

వ. అని ఒలికి సకల విధ సత్కారంబుల జరిపి సంతసింప జేసి
తన యల్లుండగు ఋష్యశృంగ మహామునీంద్రు నవలోకించి యితండు
మనువంశ సంభవుండగు దశరథ రాజేంద్రుడు సాకేతపుగాధినాథుడు,
శాంతాజనకుడు, నాయందుగల కృపావిశేషంబున శాంతను నా కీత
డిచ్చిన వాడు. నేను పెంచి పెద్దదానిని జేసి నీకొనంగితిని. ఇతడు
రాజ్య విస్తారమునను వయసునను గూడ మిగుల వృద్ధుడు.
పురుహూతవైభవుడు, వశిష్టశిష్యుడు, మనకును నితనికిని తరతరంబుల
నుండి సఖ్యసంబంధములు గలవు. పూజ్యపాదుడగు నితడేమి గోరి
వచ్చెనో దానిని నెరవేర్చి మనము కృతార్థులము గావలెనని
వక్కాణించె. అంత కొన్ని దినంబులు,

క॥ ఇష్టకథా లాపంబుల

శిష్టలతోగూడి యతడు శిష్యుడువోలెక

మృప్తాన్నాదుల నొనగుచు

నిష్టములం దీర్చు చుండె నింపుదలిర్పన్॥

౧౫౪

వ. అంశ నొకదినంబున దశరథుడు రోమపాదు సహోకించి,

క॥ ఆలోక బాధవాదిగ

వాలాయముగాగ నేను నాసిగ తుదిమై

వ్రాలిన వంశమునిలువగ

వ్రేలెడు సుతుగాంచనేను వ్రేల్చెద క్రతువున్॥

౧౫౫

క॥ సంతానము లేకుండిన

చింతకు పాల్కొలినేను శీఘ్రమ యిటకున్

శాంతాభర్తను వేడగ

కాంతలతో వచ్చినాడ కార్యాపడనై॥

౧౫౬

గీ॥ ఆవశిష్టని యాజ్ఞనే ననుసరించి

యాదరాసక్తి వచ్చితి నార్యమిశ్ర

కార్యభారంబు మిక్కిలి గలనునాకు

వేగ నల్లుని కార్యము వేగినిచ్చెన్॥

౧౫౭

క॥ యేలితిని కువలయు బును

సోలితి సంపూర్ణవిషయ శోభాయుక్తిన్

వ్రోలితి సౌఖ్యాభోచిధి

మేలుగ బుత్రాధిపగుచు మిము గనుగొంటిన్॥

౧౫౮

క॥ అచరులు జంపగజాలని

యమరారుల జంపగరుణ సమశ్చేష్టరుడే

తమిదన యాసనమందున

సమముగ నను నిలచెగాదె సంతోషమునక॥

౧౫౯

వ. అనిబలికి యూరకుండిన యతని సాధువాక్య రచన కానం దించి రోమపాదుండు రఘువంశ పావనుండగు దశరథుని తలంపు దన యల్లునకు వినిపించి యంగీకరింపజేసి దశరథు నవలోకించిసి పుత్రికయు నీ యల్లుండును భవదాజ్ఞానుసారము సా కేతపురంబునకు విచ్చేయుచున్న వారు వారిగొని చని నీ యభీష్టంబు నెరవేర్చుకొనుము. నీవుతలంచిన కార్యంబు నిర్విఘ్నంబుగ నెరవేరిగలదని వినయంబున బలికెను. దశరథ రాజచంద్రుడు సత్పురంబుగ రోమపాదుని యనుమతిని బయలువెడలి శీఘ్ర గమనంబున సాకేత పురాభిముఖుడై నడుచుచుండె. అంత నయోధ్యాపురంబున శాంతతీతుత ఋష్యశృంగుని గొని దశరథ ధరణీ పాలు డేతెంచుచుండుటను,

ఉ॥ దూతలుజెప్ప జారులు మృదూక్తుల నొక్కరికొక్క రింపుగా

నాతతమైన పట్టణము నందముగాగ నలంకరింప గా

బ్రీతిని జెప్పుకొంచు దమ ప్రీతికి పాత్రము శాంతనల్లునిన్

చేతము చల్లగాగనగ చిత్తమునందున గోరిరందరుక॥ ౧౬౦

వ. అంతపురం బత్యంత శృంగారంబుగ నలంకరింబడియె. దశరథ నృపాలుడు ప్రమోదాతిశయంబున పురప్రవేశం బొనర్చిరాజమార్గంబున నడుచుచుండె. తత్పురబహిర్విత్తద్వికాసి కాయంబులుతద్గ్రహాంకణంబులు, విరచిత కస్తూరీ కర్దమగోముఖ పరిష్కృత విచిత్ర తరంగిత రంగనల్లీ మచ ర్చికామనోజ్ఞాతి స్థూలముక్తా ఫలమండలీ పాంఠ్య రచనావిశేష కాంతం బులు. కలవడంబులు కమనీయ కాంచన దండంబుల బెడంగుల దొంగలి గొను హేమ కల్పారాలంకృతంబులై గగనతల విభ్రాజమానంబులు సప్తభౌమాష్ట భౌమరమ్య సాధంబు లుత్తుంగశిఖర సుస్థాపిత వాతపోత సంచాలిత రమణీయకే తుసంతానంబులునిశానమయ పరస్పరసంఘర్షణ విశకలిత పరితఃపతిత సరయూనదీ సూలాణు జలకణంబులు సంధుక్షణ

సంలక్ష్య మాణవిష్ణు పదతారకా నముదయోత్ప్రేక్షా వహంబులు
రాజమార్గంబులు పార్శ్వద్వయని ఖాత పుష్కలశబ్దానూప లక్ష్య
కదళీవృక్ష సమంతత క్రముకస్తంభవింధుర యముసలనిత, జల
యంత్ర వికీర్యమాణ శీతల జలకణ జాలనంసిస్తా నవిత యాతాయాత
తురగ ఖురక్షుణ్ణ పరాగంబులు ప్రతిద్వాంబులు సవరన్న సూత
చిత్ర తోరణ విరాజితంబులు, నైనేత్ర పర్వంబుగ నలరారు నయోధ్యా
పురమతల్లిని గనుచు జాదులకు దనయందుగల భక్తి యాసందించుచు
రాజభవనంబుజేరి యంతఃపుర ప్రవేశం బొసగె. పురజనులును రాజ
పత్నులును శాంతను తత్ప్రియునిగాంచి, యమం దానంద కందళిత
హృదయారవిండులైరి. పెద్దలందరును విశిష్టుని ప్రయత్నంబు సఫలం
బగునని దమ మనంబుల నిచ్చయించిరి.

వ. అంత,

క॥ చూతములు పూచి కాచెను

నాతంబులు వీచె పుష్పి వాసనయున్దన్

భీతిని బొందిరి పాంథులు

జేతమునంతోనమింప చెలగ వనాభుల్॥

౧౪-౧

గీ॥ చిగురుటాకుల మెక్కుచు చిత్రముగను

కొకిలంబులుగూసెను “కో” యటంచు

బంభరంబులు పూడేనె భవ్యగతిని

యారగించుచునా నందమందుచుండె॥

౧౬౨

వ. అట్లు వసంతర్తువు సమీపించుట తోడనె దశరథ మహారాజు
ఋష్యశృంగు సవలోకించి యిక జగుచ్చేయక నశ్వమేధ యాగం
భాచరింప సంకల్పము చేయించవలెనని కోరెను.

చ॥ పరగ మునీంద్రుడా పలుకు భావమునందున నిల్చి సత్కృపన్
 వరతురగంబు వేచికువు వస్తువులెల్లను సంగ్రహింపు మీ
 యరమర లేదు బుతులిక నద్భుత పీఠ్యులు బుట్టివంశము
 స్వరగున వృద్ధిజేయుచును సత్యము బూనెద యాజకత్వమున్॥ ౧౬౩

చ॥ అనవిని సంతసించి నృపు డాదరమొప్పు సుమంత్రు జూచి యా
 ఘనుని యరుంధతీ విభుని గర్వ విదూయల ఋత్విగాదులన్
 వినయముతోడ నీవె చని విన్నవమొప్పుగ జేసి వేగమే
 మనమున సంతసం బొదవ మాన్యుల వేమిట్లకంచు బల్కినన్॥

వ. అతడు సత్వరంబుగ జని,

గీ॥ వామదేవుని కాశ్యపు వరగుహాఘ్న
 నలవశిష్ఠుని జాబాలి సఖిల విదుని
 భూమి సురులను సుయజ్ఞ భూపుకడకు
 దెచ్చె నాతడు సద్భక్తి దేటపడగ॥

౧౬౪

వ. అట్లు జనుడెంచిన దశరథుడు,

చ॥ అతి దృఢభక్తి నాముచుల సర్పలొనర్చి మహానుభావుడౌ
 మతికుశలుండు రాఘవుడు మాన్యుల కిట్లని బల్కెనింపుగా
 సతతము మిమ్ము గొల్చినను సంతతిగల్గ దిదేమి చిత్రమౌ
 సుతులచుగూర్చు సత్కృతువు సుప్తుగ జేయ ననుగ్రహింపుడీ॥

క॥ సంతానము గలుగమికిని

సంతాపము నొందు నన్ను సంరక్షింపన్

సంతాన మిచ్చు క్రితువును

శాంతావిభుతోడ మీరు జరుపగవలయున్॥

౧౬౫

క॥ హయమేధము జేయింపుడు

దయ దనయులు గలుగు దాన దప్పదు సుందే

నయ విదులు మీరు గావున

భయమును దొలగించి గావ భక్తిని గొలుతున్॥

౧౬౮

చ॥ అనవిని విప్రులందరపు డందిత లీలసరుంధతీ విధిం

గనుగొన, ఋష్యశృంగముని గాంచి వశిష్ఠుడు సంప్రతించియో

మనుకలనార్ధిసోమ విను మాస్య విభండకసూను సత్కృపన్

తనయులు నీకుగల్గుదురు, తథ్యము ఏడుము వేగ మేయయున్॥౧౬౯

క॥ సంతతి కలుగగ వలెనని

సంతత సద్భావకలన సాధుల గొలువన్

సంతతి గలుగకయుండునె

సంతోషము నొండవయ్య సంతతి గలుగున్॥

౧౭౦

క॥ నలుగురు తనయుల బొందుము

పలుబలుకులు బలుకనేల భాస్కరవంశ్యా

కలుషములు దొలగిపోయెను

కలుగును భద్రంబులెల్ల గాంక్షలుదీరన్॥

౧౭౧

క॥ అని పలికిన మునిపలుకులు

విని హర్షమునొంది విభుడు వేడుకతోడన్

దనయులు గలిగినవిధమున

దనమనమున దలచిపొంగె ధన్యుడననుచున్॥

౧౭౨

క॥ చిత్రాపూర్ణిమ యందున

సత్రార్థముజేసి రాజు సాంగ్రహణేష్టిన్

పుత్రానాస్తికి విడిచెను

సత్యాశ్రయయువునర్వ సాధనయుక్తిన్॥

౧౭౩

గీ॥ సకల వస్తువులెల్లను సంగ్రహింప

దగినవారల నియమించె ధరణిభుడు

కార్యకరులైరి మంత్రులు కార్యవిదులు

విప్రులొకని దీవించి వేగజనిరి॥

౧౭౪

వ. అశ్వమేధ యాగార్హంబగు తురంగమము మహాసేనా సమన్వితులగు పెక్కండు భువనవిఖ్యాతులగు మహారథికులచే రక్షితం బగుచు స్వేచ్ఛావిహారంబు సల్పుచుండె, విశ్వంభరయందుగలరాజవరు లందరు దమ హృదయంబు లసూయా కలుషితంబులై యున్నను దశరథుని దాడికి నిలువజాలమను భీతిని యశ్వరాజంబు చెంతకొకరైన యే తెంచినవారుగారు సర్వంసహ సంతయు స్వేచ్ఛగ తిరిగి తిరిగి, యయోధ్యానగరమున కే తెంచుచుండ పునర్యసంతము సమీపించు చుండె సంత,

చ॥ ఆసఘుడు రాజశేఖరుడు హర్ష వివర్ధిత కార్యవేగుడై

వినయముతో వశిష్ఠముని వేడ్కగనుంగొని భక్తియుక్తుడై

ఘనుడవు నీవు సన్దరుణగావగ యజ్ఞ ధురంబు బూనుమీ

ఘనమగు వాంఛితంబులను గాంచగ చిత్తమున స్థలంపుమీ॥ ౧౭౫

క॥ తాతల తాతల నుండియు

నేతగులము లేక మమ్ము నేలితివయ్యా

యీతరమున నను గావని

హేతువు వచియింపవయ్యా హిమవద్ధేర్యా॥

౧౭౬

క॥ హితుడవు గురుడవు పూజ్యుడ

వతి నిపుణుడ వన్ని పనుల నద్భుత తేజో

యుతుడవు బుత్రానా ప్తికి

క్రతుభారము బూని నన్ను గావుము గరుణన్॥

౧౭౭

వ. అని పలుకు దశరథుని వాక్యము లవిని నవ్వుచు వశిష్ఠుడు
 “రాజేంద్రా, నీవేమియు సంతోషించకము. సేసిక నీవు చేయబూనిన
 యశ్వమేధ యాగ భారమునంతయు బూనెదను. నీకేకొదువయు
 గలుగ నియ్యను. నీవు నిశ్చింతుడవై యుండు” మని ఒలికి శిల్పులను
 చిత్రకారులను వర్ధకులను గణకులను స్థాతులను ఖనకులను
 గాంచి వారి వానికి తగిన పనులు బోధించి సత్వరంబున సరయుత్తర
 కూలమున యజ్ఞశాలలను పాక గృహంబులు వలయునన్ని నిర్మింపుడు.
 స్త్రీలు, పురుషులు, బాలురు, విప్రులు, రాజవరులు తదితగులును
 నివసించదగిన గృహంబు లనేకంబులు దృశంబులు వానయోగ్యము
 లగునట్లు గట్టుడని యాజ్ఞాపించి తదనకూల సంవిధానంబు లన్నియు
 వారికి బోధించి వలయు వస్తువులన్నియు తదర్హగృహంబులను నుపను
 నకల కృత్యంబుల నెరవేర్చును తగినవానిని నియమించి యధికృతుల
 నవలోకించి,

గీ॥ విప్రవరు లెందరెందరో పీటపట్ల
 నుండువారలు రాగల రూఢితముగ
 వారు కోరిన వస్తుల వరసతోడ
 నిచ్చి తృప్తిని బొందింపు డింపుతోడ॥

౧౮

వ. ఏ వర్ణమువారు విచ్చేసినను వారి వర్ణమునకు తగిన నివాసములు
 నత్కారములు జరుపవలయును. శాస్త్రవిధుల నానంతయు నతిక్రమించ
 జనదు. ఎవరికిని లేశమాత్రమైన నవచూనించతగదు.

గీ॥ రేని కార్యంబు దీర్పంగ రేయి బగలు
 కష్ట మెటులైన భరియించ గడగవలయు
 నవితృవంశంబు సంతాన సక్తమగుచు
 జగము బాలింప జేయగాజాలవలయు॥

౧౯

వ. అని బలికిన వశిష్టవహార్షి వాక్యంబుల విని వారు వినయ
భయభక్తి శ్రద్ధలు గలనారలై తమకు నియమితములైన పనులన్నియు
నిర్వహించిరి యరుంధతీ ప్రాణనాథుడు సుమంత్రు సవలోకించి నీవు
సత్వరంబుగ భూలోకంబున గల విశిష్ట బ్రాహ్మణులను రాజవరులను
పూజ్యులగు నందరను యుక్తి సందర్శనార్థము బీలిపించుము మరియు,

క॥ మిథిలా నాథుడు శూరుడు

విధియుక్తిముగాగ వేదవేదాంగములం

బుధులెల్ల మెచ్చ నెరుగును

విధిగానీ వేగియశసీ వేదెమ్మటకన్॥

౧౮౦

గీ॥ పూర్వసంబంధి యతఃపాట పూజ్యతమును

యాజ్ఞవల్క్యుని శిష్యుడు యజ్ఞవిదుడు

సర్వశాస్త్రార్థవిజ్ఞుడు సర్వసముడు

సత్యవిక్రమ యుక్తుడు సత్యయుతుడు॥

౧౮౧

వ. మరియు,

గీ॥ రాజసింహుని మిత్రుడు రాజవరుడు

హితము చెలియును కాశీశుడిగ కీర్తి

యతని గొనితెమ్ము నీవేగి యూదరముగ

సతడు విజ్ఞుడు పరమార్థ మరయువాడు॥

౧౮౨

చ॥ మనుకుల రాజశేఖరుని మామను కేకయపార్థివేశ్వరు

స్థనముగ జంతు భాషలను కమ్రపురీతి నెరుంగువానిని

స్థనుని సపుత్రుడెచ్చుటకు గట్టిగనీవట కేగవేగమే

యనఘుడు వృద్ధుడార్యునుట డాఢ్యుడు బంధువరుండు గావునకో॥

గీ॥ వినయవంతుని కౌశ్యాసి వేదవిదుని
 సకల శాస్త్రార్థవిజ్ఞాను సత్యవాక్యు
 బాహుబలమున విఖ్యాతి బడయువాని
 రోమపాదుని బిలుపుము హాశిగాను॥

౧౦౪

క॥ కోసలదేశము నేలెటి
 భూసుర పరిపాలనైక భూషితచిత్తున్
 వాసిగ గొనితెమ్మిచటికి
 భాసురుడగు భానుమంతు భాస్వద్వంశ్యున్॥

౧౦౫

గీ॥ మగధనాథుని బిలుపుము మాన్యుడతడు
 దాతలందున ముఖ్యుడు ధన్యశ్రముడు
 కృతులెన్నియొ చేసెను క్రమముగాను
 సత్కృతుల జేయదగువాడు సత్వమూర్తి॥

౧౦౬

సీ॥ సౌరాష్ట్రనాథుల సౌభాగ్యయుక్తుల
 తూర్పునుబాలించు దొరలనెల్ల
 సౌవీరవిభులను సౌజన్యయుక్తుల
 ధనధాన్యసంయుక్తి దనరువారి
 దక్షిణంబేలెడి దాక్షిణ్యయుక్తుల
 సింధుదేశమునేలు శీలయుతుల
 నంతల పొంతల నందర బంధుల
 పరివారయుక్తుల పరిచితులను

గీ॥ వీరు వారసనేల సీవిశ్వమందు
 బిలువదగునారి నందర బిలువబంపు
 మఘముజాతురు మఘపుని మఘమునట్లు
 సత్కర్మితము వారల సర్వగతుల॥

౧౦౭

క॥ ఎక్కువ తక్కువ లెంచక
మక్కువతో నెండరైన మన్ననతోడన్
చక్కెర ఫలముల మెనవుచు
నొక్క కుటుంబజుల బోల నుంచుము శక్తిన్॥ ౧౮౮

చ॥ అన విని మంత్ర తద్విధిని సంతయు గూర్చి గురూక్తి చొప్పనన్
వినయముతోడ విన్నవము విజ్ఞుడు చేయగ నాలకించి యా
మునియును యజ్ఞ వాటికకు మోదముతోడున బోయిచూచి యా
పనులును వస్తు సంతతులు భవ్యము తొటను గాంచె మోదమున్॥

క॥ కర్మాంతి కుల గనుగొని
కర్మంబుల నెల్ల బూర్తిగావించుటచే
శర్మంబుల నొందుదు ౬క
భర్మంబుల బొందగలకు బహుభంకులుగన్॥ ౧౯౦

వ. అని బలికి సుమంత్రు నవహోకించి

చ॥ అరసుర లేడు దివ్యమును లచ్చిత తేజులు రాజపుంగవుల్
కరిమను రక్తి భూసురులు కాశ్యపిరుండెడి సర్వమానవుల్
వరకులులెందరో యిటకు వచ్చుచు నుండిరి గాన వారలన్
సరసముగాగ సత్కృతుల సర్వనిభంబుల జేయు మిపుగన్॥ ౧౯౧

క॥ అవమాన మించుకేనియు
నవరులలోనైన గాని యమరక యుడన్
సవరణగాగ సపర్యల
వివరముగా జేయవలయు వినయము తోడన్॥ ౧౯౨

క॥ అవమతియేరికి గలిగిన
నవమానము మనకు గలుగు నపవాదముచే
నవనీశుడొందు కీడు ల
నవహేళన మంది క్రతువు హర్షము దొలచున్॥ ౧౯౩

క॥ అని బలుకు చుండ నంతట

ఘనులగు ధాత్రీశు లెల్ల గడు వేగముగా
గనుగొనువారల కెల్లను
మన మలర నయోధ్య జేర మంత్రయు వేగిన్॥

౧౯౮

గీ॥ తగిన విడులు జూపించి ధరణిధవుల

క్రమముగాగని సన్మాన గరిమజిపి
వారలర్పించు కాచుకల్వరిన గొనుచు
నందరిని దానె సంతోషమందజేసె॥

౧౯౯

క॥ రేయింబవఘులు రాజులు

హాయిగ జనుచెంచుచుండ హర్షముతోడన్
పాయక బూజలదనుపుచు
నాయ తనములందునిల్పి యలరగ జేసెన్

౧౯౯

వ, అంత మానవరాజులు మునిరాజులు ద్విజరాజులు సకల
మానవులు తమతమ విశుదుల సుఖముగ నివసించియుండ నర్హుడగు
వశిష్టమహర్షి రఘుపంశశ్శేఖరుండగు దశరథు సవలోకించి,

చ॥ సకల రసాధి నాథులు భవన్మహితాజ్ఞ శిరంబులందునన్

వికసితపుష్పమాలికల వేడ్కధరించిన రీతిదాల్చుచున్
సకలసువర్ణసంతతుల జక్కని తేరుల వారణాధులన్
ప్రకట సువర్ణజాలయుత భర్తృసురులుల వస్త్రభూషులన్॥

౧౯౭

గీ॥ గొనుచు భూలోక జేమేద్రు గొలుపనిన్ను

భక్తి నేతెంచియున్నారు భవ్యుల్లె
వారినందరి బూజించి వసతుల్లె
నేర్పరించితి మెచ్చిరి యేకరీతి॥

౧౯౪

క॥ యజ్ఞేయములను గూర్చిరి
యజ్ఞాయతనంబులందు యజ్వులుబొగడన్
యజ్ఞము సంకల్పించుచు
యజ్ఞాయతనంబు నీకు యాతవ్యమికన్॥

౧౯౯

గీ॥ అనువశిష్టముని విభండ కాత్మజాతు
వాక్య సుధగ్రోలి యానంద వాద్ధిమునిగి
స్వస్తిచాదన ముఖరుల సర్వవిదుల
విప్రముఖులఁగోనూడి వేడ్కు వెడలి॥

౨౦౦

క॥ శుభదివసతార లందున
శుభవాద్యము లెల్ల మ్రోగ శోభాస్వతుడై
శుభవస్తు వితతి దోడ్కొని
విభవాధికుడైన రాజు వెటలెను వేగన్॥

౨౦౧

చ॥ అటజని కాంచె భూమివిభు డంబరచుంచి గృహోత్తమంబులన్
పటుతర సర్వవస్తువులూ భావుకమానస కల్పితంబులొ
దిటముగ యోగజాతముగొ దివ్యముగొయన నొప్పువాటినిన్
పటుతరయోగ నిష్ఠులచు భవ్యుల విప్రుల బ్రహ్మవేత్తలన్॥ ౨౦౨

చ॥ నవనచుదీర్ప సద్విధిని సద్విజముఖ్యులు ఋశ్యశ్రుంగునిన్
శివమ వశిష్ట సంయమి శీఘ్రము ముగర నిల్చి ధీరులై
యవసరమైన వస్తుతతులన్నియు జేర్చి సుఖోపవిష్టులై
యవిరళ మంత్రజాలముల నవ్యయశీల నొనర్చి రందరున్ ౨౦౩

వ. అప్పడు,

సీ॥ సకలదేశంబుల సంచారమొనరించు

హయమును బట్టెడి యతడెలేడు

స్వేచ్ఛగ దిరుగుచు స్వేచ్ఛగ దినుచును

క్రమముగ నాకేతగామియయ్యె

తిరుగవసంతంబు తీరుగ నేతెంచ

రక్షకులెల్లరు రమ్యముగను

హయముతోజేరిరి హాయిగాగనునేగి

రథకారగృహమున రాటగట్టి

గీ॥ రశ్వవరమును బ్రహ్మాదులమిత నియతి

దానిపదముల నాల్గింట ధర్మమెరిగి

హోమమునుజేసి రారాత్రి హోతలెల్ల

శాస్త్రములనెల్ల నెరిగిన శాంతమృత్యు॥

౨౦౪

వ. పిమ్మట బ్రహ్మయగు ఋష్యశృంగుడు మువలగు నలుగురు ఋత్విక్కులు హయమేనాశ్వమును యాగశాల యందశ్వస్థప్రజమున బంధించిరి. వేదపాఠగులు వేదమును మీమాంసను శిల్పసూత్రముల ననుసరించి యథాయోగ్యములగు నైశ్వదేవానికిము నాచరించిరి. పిదప ప్రవర్గ్య బ్రాహ్మణోక్తి ప్రవర్గ్యమును, నిష్ఠి విశేషమును, నుపసదమును సాంప్రదాయ సిద్ధములగు సభిక్షకర్మలను జేసిరి. ప్రాతస్సవన మాధ్యందిన సవన తృతీయసపముల నాచరించిరి. ఐంద్రమింద్రనికొరకు నివ్వబడినది. సోమరాజు స్తోత్రశస్త్రములచే స్తుతించేమనెడును. సర్వ హోమాదికములు, మంత్రయజ్ఞములు, క్షేమయజ్ఞములు, నిర్విఘ్నములై ఒప్పినవి.

చ॥ స్థితములేక హోమమును నద్వైతజేసి సర్వతంత్రములే

వెలసెను మంత్రయజ్ఞముగ వేడబ మేమియు లేదువిఘ్నము

ల్లగవు సర్వమానవులు గాంచిగి తృప్తిని భోజనాభిలో

నలయికడప్పి యాకలియు నందినవాడటలే ప కోటిహోన్ ౨౦౫

ఉ॥ అందరు సర్వవేదవిదులందరు వందల మీరు శిష్యులం
బొందుగ నేలివిద్యను బూర్ణముగాగను నేర్పువారలే
యందరు సర్వయజ్ఞముల నద్భుత తత్వ మెరుంగువారలే
యందరు బ్రహ్మతత్వవిదు లందరు యోగవిదగ్రగణ్యులే॥ ౨౦౬

ఉ॥ కూరలు సన్నయన్నములు కోరిన భక్తిము లాజ్యసూపముల్
సారెకు పచ్చడు ద్విధయు జక్కగ పంక్తుల వెంటవడ్డనల్
పారులు జేయుచుండగను బారులు దీర్చి యనేక కోటుల
వ్వారిగ సర్వమానవులు నారని ప్రేమ భుజించి రొప్పుగన్॥ ౨౦౭

క॥ ఆదశరథ యజ్ఞంబున
వేదంబులు రానివాడు వెదకిన యొకఁడున్
మోదముతోడుత గాంచగ
నాదట లేడయ్యె యధికులచ్చటి విప్రుల్॥ ౨౦౮

ఉ॥ వీరలు వారలంచనుచు వేరుగ జెప్పగ నేల యందరుం
జేరల గార నాజ్యములు జెప్పగ శక్యము గాని భక్త్యముల్
వారని యన్న పానములు వల్చిన పప్పులు లేహ్యచోష్యము
లూర్భరిగ ముక్కుబంటిగను బొజ్జల నింపి తేన్చిరండరున్॥ ౨౦౯

క॥ పాచకులు నూతనంబగు
యోచనచే మునుల మిగులు యోగముచేతన్
ధీచతురత సమకూర్చిరి
యీ చతురత్వంబు గలదె యెచ్చట జగతిన్॥ ౨౧౦

గీ॥ వలదు సూపంబు దుగ్ధంబు వలదు దధియు
వలదు ఖాద్యంబు భక్ష్యంబు వలదు గృతము
పొట్టబరువెక్కి దినలేము పూర్ణతృప్తి
నందినారము చాలు మాకన్న మికను॥ ౨౧౧

గీ॥ ఎట్లు జేసిరొ పాకంబు తెవని కెరుక
యెన్న డెరుగని రుచి చేత నేవుమిగిలె
దినుచు దినలేక విడలేక దేన్చిదేన్చి
లొట్ట లిడుచుండిరందరు లోలులగుచు॥ ౨౧౨

గీ॥ ఆశ మిక్కిలి యధికమై యలవరింప
విస్తరాకుల విడలేక వివిధజనులు
బహువిధాన్నము పాసము బరహు ప్రీతి
గనుల భక్షించుచుండిరి కాంక్షచేత॥ ౨౧౩

క॥ నలపాక మొకటి భూమిని
వలతులచే జెప్పబడును వరమని మిగులన్
నలపాక రుచిని మించిన
యల రుచి గల దిందటంచు ననిరి యభిజ్ఞుల్ ౨౧౪

క॥ కుడువంగ లేక విస్తరి
విడువంగా లేక రుచికి వేడుక బడియా
యడియాన వదలనేరక
నడియాడెడి మనసుతోడ నరులుండిరటన్॥ ౨౧౫

క॥ నానాదేశాగతులగు
మానవతీ మనుజు తతులు మధు రుచిరములౌ
వానాన్నంబుల మెక్కుచు
నానాగతి జేసినారు నవ్య స్తుతులన్॥ ౨౧౬

శా॥ భద్రంబర్ధి జనాళి కల్పకతరో భాస్వత్ప్రతాప ప్రభో
చిద్రంబించుక లేక నీ క్రతువువే శ్రీదంబ శీఘ్రంబయూ
భద్రానందము నొందినారము మహాభవ్యుండ పివెప్పుడున్
మాదిన్మీరితివయ్య సర్వవిధుల న్నాన్యర్థులం గొల్పుటన్॥ ౨౧౭

క॥ మామా పూపము సూపము

మామా పరమాన్నమికను మాదధిస్సుతముల్

మామా ధుగ్ధోదనములు

మామాయని గూత వెట్ట మానుదురంతన్॥

౨౧౮

గీ॥ ప్రతిదినము సంస్థరంబున పరమ మునులు

శాస్త్రచోదిత కర్మల జరుపుచుండ

గనుల పండువు గాగను గడచె క్రితువు

సర్వమంగళ సద్వస్తు సంయుతంబు॥

౨౧౯

వ. ఇట్లధిక విభవంబున నాయాగంబు జెల్లుచుండగా నూపో
 ప్రయకాలం బౌనన్నంబయ్యె, రజ్జుదాల యూప మగ్నిస్థాన వేదియందు
 ప్రధమ యూపముగ నిలిపిరి. దీనికి దక్షిణోత్తర పార్శ్వముల రెండు
 దేవదారు యూపములు ఆ మూటికి దక్షిణముగ మూడు యూప
 ములు బైల్వములు. ఉత్తరముగ మూడు యూపములు బైల్వములు.
 ఈ తొమ్మిది యూపములకు దక్షిణముగా మూడు ఖాదిరములు. ఉత్త
 రముగా మూడు ఖాదిరములు. యీ పదిహేను యూపములకు, దక్షి
 ణముగా మూడు పాలాశములు, ఉత్తరముగా మూడు పాలాశములు.
 మొత్తము యిరువదియొక్క యూపములు. యూపము లన్నిటికిని
 సమానముగా నేకవింశ త్వరిత్తి పరిమిత మధ్య ప్రదేశములు మధ్య
 విడువబడినవి. (అనగా చేతులుచాచి యందుకొనతగినంత దూరము
 గలదు) యూపంబుల కన్నిటికిని వస్త్రాభరణంబు లలంకరించబడినవి.
 గంధ పుష్పాదు లొసగబడినవి. అన్నియు సన్యూనాతిరిక్తములు.
 సుషిరాది దోష వర్జితములు. అప్టకోణంబులు, సుస్నిగ్ధములు నయి
 సప్తరులవలె బ్రకాసించు చున్నయవి. యూపసంస్థాపనకు పూర్వమే
 చయనంబు గావించ నెంచి ప్రమాణ విశిష్టములైన యిష్టికల నగ్నాన్య

గారవేదియందుపథానంబుజేసిన యది స్వర్ణగర్భంబై స్వర్ణపటంబై యుగో
 దృష్టిగలదై ప్రాజ్ఞుఖంబై యష్టాదశవస్తారాశ్మకమై ప్రాణిజీవినాం
 పుచ్చములుగల గరుడాకృతిగలిగి యొప్పుచుండె. పూర్వోన్మేషమునంబు
 లందు యింద్రాది దేవతలనుద్దేశించి గ్రామ్యపశువితతి బంధించిరి.
 ఆరోకములయందు సూకర వన్నెగల అశ్రుమ్రముగల గర్భములు
 నిలేపి ఒంధించిరి. ఇందశకృతములగు నర్పాదులు సంజరములు బుగ్గించ
 ఒడినవి. ఇందు పర్యగ్నికృతములైన యాగణ్యములు విసర్జించిరి.
 యూషముల బంధితములగు గ్రామ్యములు, శ్రీశతములు, లోబి శా
 మిత్రకర్మోపయుక్తములు. అశ్వమేధమున పశుసంఖ్య సంహితై కోని
 వింశతి, అశ్వరత్నము నియతమైయున్నయది. అష్టాశు శామిత్రార్థమున
 యాగీయ హయరత్నమును గూర్చిది జలచరంబులను గ్రామ్య పశు
 జాతమును విశననార్థమాయత్తపరిచిరి యూషనిబ్ధములుగు మున్నూరు
 ప్రధాన పశువులను నర్వరత్నవిభూషితమగు హయరత్నమును విసర్జించిరి.
 కౌసల్యాది రాజవత్సులు వానాత పరివృత్తిమహిళలు, శామిత్రార్థమున
 మున మృతినబొందిన హయముచెంతకే పాలిసవ్యాపనవ్యూహగ పేద్రో
 క్రిమంబున పరిచరించి నిరవధిక శ్రద్ధచేత సేవగ్గములుగు సూచులు
 మూటిచేత నశ్వమున కసివధంబులు కల్పించిరి. లోత మనకల
 వృత్తాలికమగు కౌసల్య ధర్మసిద్ధివదయ మృతతురగ పరిర న్వర్శకు
 జగుస్సాయత్తచిత్తగాక నయ్యశ్వబుతోడ నొక రాత్రినివసించె. యథుడు
 తత్కాల దక్షిణకుగాను దశరథునివలన మహిషిని బ్రహ్మయు వావా.
 తనుహోతయు పరివృత్తి సుధాతయు పాలాకలిని యధ్వబృహ
 క్రమంబున పరిగ్రహించి భర్తయుంబోలె హస్తగ్రహణంబొనర్చిరి.
 దశరథునివలన పత్రినిధి ద్రృష్టంబుగొని వారల గృమ్మరనాభూపాల
 తిలకున కొనంగిరి. అంత నధ్వర్యుడు హయవపనాకర్షించి నియమిత

సశ్వేంద్రియుడై యగ్నియందు శ్రీహంబుగావించి వేదోక్తవిధుల హోమమును జేసిన నాడయ్యెను.

గీ॥ ధర్మముల నెల్ల నెరిగిన దశర ధేంద్రు
ఊహించున్నట్టి యవ్వపా హోమధూమ
గంధ మాఘాః మొనరించి కలుషవితతి
యంతయునుబోవ మిగుల కృతార్థుడయ్యె॥ ౨౨౦

గీ॥ పదియార్వరు ఋత్విజు ల్పదిలముగను
నానియంగంబులన్నియు వహ్నియందు
పదనమొనరించి వేల్చిరి పునునియతి
యగ్నియందు తచ్చేషమంకికిని॥ ౨౨౧

గీ॥ అన్యపశువుల వపవేల్పు సగ్నియందు
ప్లవశాఖను పెట్టుట బరమనియతి
అశ్వమేధాశ్వ వపవేల్పు యగ్నియందు
నైతసికిటంబు గావ్యంబు నైదుకముగ॥ ౨౨౨

వ. నాశ్వస్యచపా విద్యత అయ నూత్రమువలన శ్వమునకు వపయుండను. వపాస్థానీయముగ తేజనినియనగా చంద్రాఖ్య మేదస్సు వపాస్థానమున గ్రహింతురు. అశ్వమేధము బహుదినసాధ్యమై నందు ప్రధానదినములు మూడు. చతుర్థోచాత్మకంబగు జ్యోతిష్టోమంబు ప్రధమాహము, ఉక్త్యంబు ద్వితీయాహము; అతిరాత్రీము తృతీయాహము. ఇట్లశ్వమేధము సంపూర్ణిగావించి శాస్త్రాంతర దర్శనమువలన విహితములయిన యితరయజ్ఞములను అశ్వమేధాంగ భూతములు జ్యోతిష్టోమా యురతిరాత్రీ ద్వయాహార్యామాభిజిత్వశ్చ జిత్తులను నారు యజ్ఞములను గావించె. నంత దశరథరాజేంద్రుడు యాగదక్షిణల నివ్వదలపెట్టి.

సీ॥ ప్రాగ్విక్రమహోతకు బ్రహ్మకు యామ్యంబు
 పశ్చిమ మధ్యేర్య పాదుసగును
 నుత్తరముద్గాత కుత్తమరీతిని
 ధరణి యంతయునిచ్చె ధరణీవిభుప
 తాపసులప్సప ధరణిహస్సునిగాంచి
 వచనాసులము నూకు వసుధయేల
 క్రయముకు నీకిపై ఖాయపర్చితినుయ్య
 కొనవయ్య నేగమే కొర్రెలిచ్చి

గీ॥ యావులొక కొన్ని బంగారమనియు కొంత
 రత్నములుకొన్ని దయచేసి రాజరాజ
 నీవెయేలుము భూమిని నియోగముగను
 సత్యధర్మానువర్తివై శాశ్వతముగ॥ ౨౨

ఉ॥ కోరినకోర్కె లిచ్చుటయె కోటిగుణంబులు విప్రకోటికిన్
 పారులుభూమినేలుదురె పాగివ రోకము భూమిలోకి ముక్
 సారస మిత్రవంశభవ చారునిలాసముతోడి నేలుమీ
 వారనిపేమ నీనుతులు వావిరినేలుదురయ్య నీవలెన్॥ ౨౩

మ॥ ఒల్లముభూమి నేలుటకు నొల్లముపోట్టకు మించుభాగ్యముల్
 పొల్లులు బంకువారలమె పోషణజేసెన వీవెమమ్ములన్
 కొల్లగ సొమ్ములేల నిశుకొంత నువ్వము కొన్ని రిన్నముల్
 మొల్లములైన గోవులను మోదము నొం పదమయ్య భూవరా॥

మ॥ అను చిట్లాడిన విప్రవాక్యముల కల్లగాక యంచాస్పృశుం
 డనువో గోవులగోటినంఖ్య శతకోటిత్వత్తమ స్వర్ణముల్
 ఘనరూప్యంబులు నాల్గురెట్టిడగ కార్యజ్ఞులొ ఋత్విజుల్
 గొనియర్పింప గురుండు బ్రహ్మయును చేకొంచప్పడేవారికిన్॥ ౨౪

గీ॥ భాగముల బంచి శాస్త్రోక్త భవ్యతీతి
 నెవరిభాగంబు వారికి నివ్వగానె
 వారుమిక్కిలి తృప్తులై వరుసతోడ
 నచిరి “తృప్తాస్త్ర” యనరాజు హన్ష మొండె॥ ౨౨౨

మ॥ క్రమవీక్షా పరతంత్రులైన ప్రజలన్గూర్చి మేపారగా
 నతిమూల్యోత్తమ వస్త్రసంఘముల సర్వాభిష్ట దానంబులన్
 మితిలేనట్టి సువర్ణ రూప్యముల నెమ్మిన్కంకణౌఘంబులన్
 ప్రతిలేనట్టి ప్రశస్తనన్మణుల సంభావించె రాజందరన్॥ ౨౨౩

మ॥ ఘనదానంబుల నెల్ల వారిలను సత్కారంబులన్జేయుచున్
 వినయం బొప్పగ జేరి భక్తివసుడై విశ్వాస పూర్వంబుగా
 ననువోప్పంగ వినముడై నిలువగా నార్యుల్కుపాదృష్టిచే
 గనుమీ భద్రములగుచు బల్కిరి స్మృతున్గూఢాను రక్తాత్ములై॥ ౨౨౪

వ. మరియును,

గీ॥ అభిమతార్థము సిద్ధించు సఖిలనాథ
 రాజశేఖర రాఘవ రాజరాజ
 యనుచు విస్రలు దీవించ నవనివిభుడు
 వారి కర్పించె దండంబు వరసతోడ॥ ౨౨౫

వ. అంత దశరథ మేషినికాంతులను విభండక సూనుని గనుంగొని
 వశిష్ఠానుమతంబున నిల్లనియె,

చ॥ మిహిరుడు చిహాలపూరుషుడు మిత్రుడు మామ సరుంధతీశ్వరుం
 డహితుడులేడు లోకమున నధ్వనింపబ్బుల దీర్చినారుగా
 విహితమువంశవర్ధనము విజ్ఞులు మిరలు వేషచుండితిన్
 రహిగుణాకటాక్షమున రాఘవ వంశము నిల్చి బూనుడీ॥

చ॥ అరువది వేల వత్సరము లచ్చునో వేగము తోడ బోయె నా
కరయగ నాత్మ జాతు డొకడైనను గల్గి యిచ్చెను చిత్రమో
పరమ దయాంతరంగ! యిక్కభవ్య కిటామముతోడ సూనులన్
స్థిరముగ గూర్చు మార్గమును తీరుగ ద్రొక్కి యనుగ్రహింపవే॥

గీ॥ మనుదిలీప రఘువులను మదిని దలచి
నాడు వృత్తంబు దలచక నవ్యమగుట
వారి వంశంబు నిలుపుము వరద! నీవు
మదిని దలచిన వన్నియు మహిని గలుగు॥ ౨౩౩

క॥ కులవర్ధనులగు సూనుల
గలిగింపగ నీవె కాక గలరే యితరుల్
లలి నన్ను ధన్యు జేయగ
దలపుము నీవనిన మునియు తత్తయు బలికెన్ ॥ ౨౩౪

క॥ కులవర్ధనులగు బుత్తులు
నలుగురు గలుగుదురు నీకు సరనుత వినుమా
నలిపెద నిష్టిని వేగమె
గలకాలము చింతలేక గడపెద పింకిని ॥ ౨౩౫

క॥ కలదొక యిష్టియు వినుమా
వలనొప్పగ జేయ దాన వరనుత దయమున్
గలుగును గావున నిష్పడె
నలుపంగావలయు దాని చతురత యనినన్ ॥ ౨౩౬

కం॥ మునివాక్యము వినిమోదము
గనిభక్తిని గురునితోడ గడువడి బలికెన్
మనమున దీనిని దలచుము
తనయుల దయసేయ నీవు త్వరపడవలయున్ ॥ ౨౩౭

క॥ మీరిరువురు యీభారము

ధీరతబూనంగవలయు ధీయుతులారా

కారణ మెరిగినవారలు

వేరుగనిట్లుండనేల వేబూనుడికన్॥

౨౩౮

చ॥ అనవిని వారలిద్దరవు డాదరమొప్ప నధర్వణంబు నం

దునగల సంత్రతంత్రముల దూర్ణ మ యిప్పిని జేయుచుండగా

నినకులు యజ్ఞ భాగముల కింపుగ జేరిన దేవతావరుల్

ఘనుని సరోజజాతుగని గ్రక్కునజేరి వచించిరొప్పుగన్॥

౨౩౯

చ॥ వరములగోర లేదనవు వారిజసంభవ దానరావణం

డరమలేక నిర్జరుల నందరగెల్చి సమస్తబాధలం

బరపుచు నున్నవాడు భయభావనచే శరణంబువేడగా

కరమనర క్తిచేరితిమి గావగ దే శరణార్థులన్దమున్॥

౨౪౦

ఉ॥ పారులజుపినాడు పరభామల మిక్కిలిబొందినాడు గా

కూర్చిరుడు ధర్మదూరుడును గోవుల సాఫల గూలదన్న వా

డారని చిచ్చుమాకత డనార్యుడు నీచ మునిట్లునుండెదాన్

కారణమేమిలేక గడుగారియబెట్టెచు స్వస్థంగులన్॥

౨౪౧

ఉ॥ వానికి నిద్రుడోడెనిక నహ్ని గతింబడింపనేల నా

భానునుతుండుబారె ఒసిబాలుని భంగిని డాగెదైత్యుడు

న్మానినియయ్యెపాశి మతిమంతుడు వాయువు మందగించె నీ

దీనునిగాంచుమీ ధనదుదీప్రత శృంగరుశ్రయించెబో॥

౨౪౨

సీ॥ తపనుడతనిపట్టి తగిలెట్లుండచును

గాలివిసరబోడు గంధవహుడు

పారిజాతంబుల భయమున బుచ్చుచు

శక్రుడు సేవల జరుపుచుండు

సురవరులందరు సురటీలువేయుదు
 రమర మునులతని నాశ్రయింతు
 శ్రేలోకమందైన నెదురించగలవాని
 గనులజూడగలేదు గమలనాభ

గీ॥ వాని బరిమార్చునూర్గంబు నలుక వేమి
 పరులమా? మేమునీపడభక్తయుతుల
 మేలగావపు! మిము నిట్టలేలనేచ
 సాధజనబాధజూచుట సంతసంకె॥ ౨౪౩

క॥ రావణు డెవ్వనిచేతను
 చావగ నున్నాడొ నాని సరసన చెప్పునూ
 గావగ లోకుల నెంచుము
 తావక వరదాన మహిమ గలపగ చశమా॥ ౨౪౪

సీ॥ నిర్జరులిటువేడ నీరజ జాతుగు
 దేవతా తల్లిగోడ తేటగాను
 వరముగోరెడు వేగి కరమనురక్తిని
 గంధర్వడై తేయ గరుడ యక్ష
 దానవరాక్షస డై త్రేంద్రుల వలన
 మరణంబు లేకుండ మమ్ముగోరె
 నరుల వానరులను పరగగొరగలేదు
 నరవానరులచేత నాశమొందు

గీ॥ పరులు జంపగ లేరని బలుకగానె
 యమరులందరు సంశోషమంది మిగుల
 మునులతోగూడి మంత్రసములను జేసి
 రక్షకాపేక్షులై యుండ రభసముగను॥ ౨౪౫

క॥ ఆలోన రమాదైతుడు

వాలాయము గాగవచ్చి వసజ్జుచెంతన్
శ్రీలొలుక నిలువ నమరులు
ఫాలంబులు సోక భ క్తి బరపిరి నతులన్॥

౨౪౬

క॥ కరుణాకర శరణాగత

భరణొచిత సకల భువన పాలన దీక్షా
చరణోద్ధత దనుజాహిత
శరణార్థుల మమ్ము గావు సారసనేత్రా॥

౨౪౭

సీ॥ బుధజనచయ వనంబులు పల్లవిల జేసి

మాధవ నామంబు మహిని గనియె
కొమరొప్ప నతజన తమముబావుటచేత
గలిగె విధుండను కమ్రపదము
సజ్జనహృత్పంకజము వికసితజేసి
హరిపద వాచ్యుడై యమరె మిగుల
విశ్వంభరను చాల్చి విశ్వేశుడై యుంట
దగ ననంతాఖ్యను చాల్చి గలిగె

గీ॥ గదయు చక్రంబు శంఖంబు ఖడ్గవరము

కౌస్తుభంబును వసమాలికలును రమయు
శార్ఙ్గమును హైమవటమును సరసిజంబు
కలుగు శ్రీవత్సలాంగున కలుతుడితడు॥

౨౪౮

క॥ ఈవిధమున దయచేసిన

శ్రీవల్ల భు గనులగాంచి చేతఃప్రీతిన్
భావజ రిపుడును ధాతయు
దేవతలును బల్కిరిట్లు దీప్తాంజలులై॥

౨౪౯

వ. శ్రియఃపతే సర్వేశ్వర సర్వస్వతంత్ర సర్వాంతర్యామిన్ సర్గస్థితి
 సంచారకారణా ఖలపేయప్రత్యక్షికిత్యాణా గుణమహోదధే ఆని
 మధ్యాంతరహిత శ్రీవైకుంఠనికేతన త్రివత్సరాంభోధిర శ్రీభూనీహ
 పరిచరితవాదయుగళ సర్వశేషిన్ సర్వసయాహరి భక్తావనితీత భక్తి
 సులభ భక్తవరతంత్ర భక్తాశ్చిత్తవ్రత భువనదాపదహాస దాసనాంతక
 సమస్తై సమస్తై శతకృత్యవసహస్రకృత్యైః॥

సుగంధి॥ మిమ్ముగావు దేవదేవ మానవేశ పేగమే

తెమ్ముపాదయుగ్మ మిశతేటగాగ గొల్వగా

నమ్ముమీ దయానిగ్గే ఘనార్తిచే సుఫలిచే

మిమ్ము జేరగావవేను మేలుగూర్పు నత్కుడన॥

—౨౫౧౦

క॥ రావణుడు వరమదంబున

దానవయాధంబుతోడ దళదిగ్వినితా

భావము దూలగజేసెను

తావకజని చేతవాని దగగూర్చుమికన్॥

—౨౫౧౧

చ॥ శరణనివేశువారలకు సర్వశుభంబులగుర్చు దీక్షచే

వరలెదవంచు వేదములె బల్కుటలెల్లముగాన స్తోత్రము

కరములుమోడ్చి నీచరణకంజయుగంబుల నాశ్మగొల్చుమా

కరయగరావణాసురుడు కప్టపర్ధితిగూర్చు గావవే॥

—౨౫౧౨

ఉ॥ ఊహయొసర్పణో యతిశయోక్తలకెక్కడ నడ్డలేక నో

సాహసమిట్లుజేయుచును సాధులసేచగ దుష్టరాక్షస

హ్యూహమువృద్ధిజేయుటకు వ్యుక్తమదుష్ట వరంబులిచ్చి యి

వ్యాహతిచేత నీనుతుడు వ్యక్తమునీకృత నిట్లుజేసెనెన్॥

—౨౫౧౩

గీ॥ ముక్కుమూసినమాత్రాన మూర్ఖులెన

వారికిచ్చును వరములు వనజభవుడు

మూడుజగములు దుఃఖభ్రష్టునిగిహవు
దిద్దుబాటునుజేయంగ దిక్కునీవు॥

—౨౫౪

గీ॥ గొప్పవానికిగలిగిన కొడుకుగాన
దాసులందరగాచుట ధర్మముగను
యిట్టిదుష్టులచేనుమ్ము నేచర, సనె
గావునుష్టహామలాక్ష గురువాశోడ॥

—౨౫౫

సీ॥ మునులెప్పు డడవిలొ ముక్క- మూయగరాదు
జేసిత లెక్క- దిగుగరాదు
యక్షులెక్కడనై న నల్లుల బడరాదు
తొంగంటి వనితలే తేరరాదు
గంధర్వగానంబు శబ్దంబు గొరరాదు
నంజనం బరానమి సత విధేయ
సూరిలు హాసెన్ని గొరిగూడ ఎప్పుడు
వ్రాయెక్కడి కేగ ఎలచుపడదు

గీ॥ యేమి స్వప్నమో యయ్య! యిట్టి కష్ట
సప్తములతోడ నీరేతి నవయుచున్న
మమ్ము గావంగ దలచుము మనసునండు
నీవె పరగతి మాకెల్ల నిత్య విభవ॥

—౨౫౬

క॥ అరి నుద్దన మొనరింపగ
పరమాత్ముడవై న నీవె పరమాత్ముడవై
నరవేషధారివగు మిశ
శరణార్థుల మమ్ము గావ శతధృతి జనకా॥

—౨౫౭

చ॥ అడజడిబల్కె ధాత మమ్మికి నిద్రితి మందబుద్ధివై
పుడమిని నాకలోకమును పూర్ణముగాగను బుగ్గి నేయగా

గడగెను వాని దృంచుటకు కాశ్యపి బుట్టి కకున్ధవంశమున్
కడువడిగావ గావలెను కంజదళాక్ష! కిరంబు మోడ్చెదన్ || ౨౧౮

ఉ॥ ఓసలినాత్! నన్నయ నోమగ నెంచెద వేని వేగమే
మానవ జన్మ మెత్తి మటుమాయలమారిని రావణాసురున్
సూనులతోడ దృంచి రవిసూనుని లోకము నూడ బంపుమీ
భానుకులంబు నీజనికి భావనమై తగియుండె నీతరిన్ || ౨౧౯

చ॥ అనవిని శంకరుండనియె సచ్యుత విన్నప మాలించు మీ
ఘనుడితడిష్టి నీకరుణ గాంచ సుతాళిని బొందజేసె నీ
వనితర లభ్యమా జనిని యద్భుత మీతని భార్యలందునన్
గనగ ననుగ్రహింపు మిక కాంచనచేల జగంబు గావగన్ || ౨౨౦

చ॥ మునులు వినములై హరికి మూర్ఖులు డైత్యులు మమ్మునర్వదా
ఘనమగురీతి బాధలను కాననమందున బెట్టిరార్పటి
స్కమున శంకలేక సుసమాధి నివిష్టుల గూర్చి రుగ్రులై
యనయము యజ్ఞవిఘ్నముల నజ్ఞత జేసిరి వాని గూల్పవే || ౨౨౧

గీ॥ తార్క్ష్యవాహన దశరథ తరుణులందు
సుతుడవైబుట్టి రావణ సుతులతోడ
వేగకడతేర్చవలయును వేదవేద్య
మాకు శరణంబు ఎగుమయ్య మాన్యచరిత || ౨౨౨

చ॥ అనవిని సర్వరక్షకుడు హర్షముతోడుత పద్మజుడులక
గనుగొని భీతినొందకుడు కాశ్యపిబుట్టుడు మాసవాక్మతిం
దనుజుల రావణాసురుని తత్పుత్రుల న్దది ముట్టగూల్చెదం
మనమున శంకపీడుడిక మంచిగగ్గలుసుఖంబు మీకికన్ || ౨౨౩

గీ॥ అభయమిచ్చితి భయమేల నమరులార
సకల శుభములబొందుచు స్వర్గమందు

నిజగృహంబులనుండును నిశ్చలముగ

శత్రుసంహారమైనట్టై సంతసిలుడు॥

౨౬౪

గీ॥ కాలమొకరీతిగడువదు గానమీరు

విషమదశయందుగట్టముల్విపులముగను

బడగరానట్టివిధమున బడితిరయ్య

మేలుకాలంబుచేరూరె మేలుగలుగు॥

౨౬౫

మ॥ ప్రకాటాటోపుని రావణాసురుని దీప్రాస్తాభిచేద్యంచి నే

నకలంకంబుగ మేనినిస్సలిగి దేవానంద సంధాయిన్

నకలోర్విన్నగకొం పవేల సచముల్పయ్యక్ష్మతాపాభ్యతే

సుకరంబైతగురీతి నేలుచును సోమభ్యగ్యశస్త్రిలచేన్॥

౨౬౬

మ॥ అనియారీతి వరంబులిచ్చి కృపచే నాదిత్యులుప్పొంగగా

ఘనమా మానవశ్మ మెత్తుటకు సుకల్పంబుగావించి పా

ఘనరూపంబు చతుర్విధాత్మతను భావబంధు భాగించి మే

దినియేనంశము జన్మకుండగునో యందేబుట్టగా నెంచుచున్॥ ౨౬౭

గీ॥ ఐననడిగెద శంకరు సజ్జభవుని

శక్రసమరుల ననిదల్చి చక్రపాణి

యేయుపాయాబుచేవిని యేఘమాప

దగునోమీరలుబలుకును దానినిపుడె॥

౨౬౮

చ॥ అనవినివేదవాక్యముల సమ్యతుసన్నతిజేసి దేవతల్

మనమున మోచమందుచును మాధవ! మానవశ్మమెత్తుమీ

దనమనమందురావలయును నిల్చెను మానవు లెల్లులంచు దా

ఘనవరలబ్ధికాలమున గర్వితుడై విడనాడె మర్త్యులన్॥

౨౬౯

ఉ॥ తేకువ పెక్కువగ్గములు తీవ్రతపంబొనరించి పగ్గజుం
 లోకువజేసి లోకము లలోలత బాధలపెట్టి మమ్ముని
 త్రాకలబెట్టె దుష్టుడగు రావణుడెంతటి క్రూరచిత్తుడో
 వీక దయారసంబునను వేగమ మానవరూపుదాల్పవే॥ ౨౨౦

సుగంధి॥ భూమినంతయునేలువాడు భూభుజుండు పోషునన్
 కామితంబునొందగా బ్రకామమిప్పినిజేసెపో
 సామగానలోల! వేగ సత్సతా ప్తిమూలమై
 భామలందు నీవుబుట్టి భారమంతయు దీర్పవే॥ ౨౨౧

వ. అని సుపర్వాణులు విన్నవించిన సగ్విజ్ఞుండగు శ్రీమన్నారాయణుడు వసుమతియందు మానవరూపంబున సతరించుటకు సిశ్చయించుకొని,

గీ॥ సంతతిగోరి యర్పించునత్వగుణుని
 దశరథాహ్వయు ధర్మజ్ఞ తండ్రిగాగ
 దనమనంబున దలచెను దశరథుండు
 సర్వమెరిగిన సంపూర్ణ శక్తుడగుట॥ ౨౨౨

వ. అప్పుడు నారాయణుండు విబుధపరమ సమలోకించి మీరు వచించిన వాక్యంబుల తత్వమెఱింగించి. యీక మీయభిప్రాయ భేదమును. మీకు మేలుగలుగును. నేను దశరథునకు పుత్రునగువ్వయరూపంబున సతరించి సపరివారుడగు రావణునిబరిమాన్చి లోకులకమలదాసందంబు సంపాదించెదనని యభయదానంబొనగి ధాతృముఖదేవబ్రంద వంద్య మానవదద్యయుడై యంతర్ధానంబుజేసె. బృందారకులందరు గమ తమ భాగముల బరితృప్తులై రావణునివలన దమకుభయమిక గలుగబోదని భావించి సంతసించిరి.

గీ॥ పుత్రులనుగోరి దశరథభూవిభుండు
గురువుదెల్పినవిధమున కుదురుగాను
వేదవిహితంబులగు మంత్ర వితతినియతి
దవిలి హోమంబుగావించు తరుణమందు॥

౨౨౩

సీ॥ కజ్జాశసఖుని యాకారంబుగలవాడు
జ్వలితాగ్నిశిఖవలె జెలగువాడు
నీలరక్తంబైన చేలంబుగలవాడు
కమనీయ్యరక్తాస్య కలనవాడు
దివ్యభూపలచేత దేజురిల్లెడివాడు
శుభలక్షణాధ్యమా సాగనువాడు
మేరుశృంగముబోలి మెఱియుచుండెడివాడు
శాస్త్రాల సహసాహసంబువాడు॥

గీ॥ బలము తేజంబు పీర్వంబు బలయువాడు
దివ్యరూపంబుగలవాడు దీప్తినక
వర్ణయుక్తుండు దుందుభి స్వనమువాడు
చారుసున్నిగ్ధ వరశిరోములము॥

౨౨౪

గీ॥ నిరుపమాన ప్రభాన్విత నరుకొకండు
దివ్యపాయన యుక్తమా దీప్తినక
పాత్రగాంతను బలె బట్టి బాహుయుగళి
దర్శనగించిచ్చి వినజెప్పె దశరథుని॥

౨౨౫

క॥ ఘనయాగ దీక్షితుండవు
తనయులకై హోమమిట్లు తప్పకవిధులన్
మనమలర జేసినాడవు
గనుమిక సత్పుత్రతతిని ఘనమోదమునన్॥

౨౨౬

వ. అని బలికిన విని దశరథుండు వినయంబున కరములమోడ్చి
సంతుష్టాంతరంగుడై.

చ॥ అనఘుడు భక్తిమొక్కులిడి యద్భుత హర్షములొక్కరీతిగా
మనమున దొంగలించగను మన్ననజేయచు బల్కెనేనికన్
వినయమ తోడ జేయగగు విస్తృతకార్యము జెప్పవేరునన్
ఘనమిది దివ్యపాయసము గ్రక్కున దీని పరిగ్రహింపుమి॥ ౨౧౭

చ॥ ఎసగిన భక్తిచేకొనుము హేమఘటంబున నున్న దీని నీ
కొనగగ డెచ్చితన్ముఖము నూర్జిత భాగ్యము సత్సుతోడయం
బనమ మనామయంబు సతి హర్షము గల్గును వ్రేయనీ సతీ
విసరము భక్తిమై మెనగ వేగమ నిమ్మిక గోర్కె దీరెడిన్॥ ౨౧౮

వ. ఓవహారాజా! ధశరథరాజ! భవత్కృతమగు నీ యప్టికి
దేవేంద్రాది సర్వదేవతలును సంతసించి నిన్నుకిరుణించి యీ కాంచన
పాయస పాత్రను నీకు బంపిరి. ఈ పాయసము పుత్రీయము, సర్వ
సంపత్ప్రదము, శుభదము, గాని సత్వరముగ దీనిని గొని చని నీడ
తుల కొనగుము. నీ పత్నులు భక్తిని దీనిని భుజించి సత్పుత్రవంశు
లగుదురు. పొమ్మని ఒలికి యీ పాత్రను దశరథుని కొనిగి యీ భూతము
దన పదమున కేగెను. అప్పుడు దశరథుడు

క॥ కడుపేదకు నిధి యబ్బిన

వడుపున సంతోష మందె వర సృపు డంతన్

వడి దన కాంతల చెంతకు

కడు ముదమున నతడు వోవ కాంతలు మిగులన్॥

౨౧౯

వ. తమ సన్నిధానముకు దయచేసిన భానుకులూపతసంబగు
దశరథమహారాజును వీక్షించి భయభక్తుల బ్రణమిల్లి దమ కాంతుని

తోడ నంతఃపురంబును ప్రవేశించిరి, దశరథుడు శరద్రాకా శశాంకుడు
నిజకరంబుల నభంబును బోలె నిజాభరణమృతుల నంతఃపుర వరంబు
బ్రకాసిల్ల జేయుచు,

చ॥ ఎనగు వికాస భాస్వర ముఖేందులు పత్నులు సంతసిల్లగా
లనదనమాన విక్రముగు లక్షణయుక్తుడు రాజువేగమే
హాసితముఖుండు రాఘవుడు హరివచో విభవాతిశాయియై
కుసుమనమాన దేహయగు కోసలరాజ తనూజతోననెన్॥ ౨౮౦

క॥ సతి యిది పుత్రీయము సుమి
యతిపావన మమృతతుల్యమగు పాయసమీ
వతినంభావన జేయుము
సుతవతివై యలర గలవు సుశ్రీయుతవై॥ ౨౮౧

క॥ అని బలికి ధర్మ తత్వము
మనమున భావించి రాజు మన్ననతోడన్
దన పత్నుల మువ్వరిగని
ఘనపాయసమిట్లు బంచి కాంతల కిచ్చెన్॥ ౨౮౨
బైవప్రేరిత పాయస విభాగక్రమము

గీ॥ సగము కౌసల్య కర్పించె సగమునందు
సగమిడె సుమిత్ర కరమున సగమునందు
సగము కై కేయి కొనగి యాసగమునెల్ల
మిగులకుండగ నిచ్చె సుమిత్ర కతడు॥ ౨౮౩

క॥ సుతులను బొందగోరి విభు
డతులాదరమొప్ప వేగ నెల్ల సంగగా
సతులప్పుడె సేపించిరి
పతిభక్తియు రక్తి గలిగి భద్రాద్రినులై॥ ౨౮౪

ఉ॥ కాంతలు పాయసంబు నిజకాల్గుడు జూడ భుజించిరంత దు
ర్దాంత కృత్యమొని హరిదశ్వని కాశరుచి ప్రగీప్తముల్
శాంతసురాంగనా హృదయ సంతతతాప నివేషింబులూ
శాంతసుకీర్తనీయ గుణతాంత సుగర్భములై స గర్భముల్ ॥ ౨౦౧

చ॥ సలలితగర్భభారయత సాధ్వలగాంచి నితాంతహృష్టులై
జలరుహ విత్రవంశజుడు శత్రుసమాను డయోధ్యనుండ నా
బలవిపుడు నృచీయతుడు శాసరినాకముసందు బేవతా
బలములు సిద్ధసాధ్య ముఖభవ్యులు గొల్వగ నుండురీతిగన్ ॥ ౨౦౨

గీ॥ దశరథుండపు క్షణమైన దారణిని
విడువకుండగ నేవించె విమల యశుడు
రాజుదారల విడువక రక్షిదివిలి
నిత్యనేవల జేయుట నియతిగానె ॥ ౨౦౩

వ. మరియు రాజుదారలు నారూపు గర్భలై యభూత పూర్వ
శోభా విశేషంబున ప్రకాశించుచుండిరి,

గీ॥ దేవహితమునుగోరుచు దైత్యహరుడు
రాజవత్సల యందున రమ్యముగను
తనదు తేజంబు నిలుపుచు ధరణిభవుని
సమిత సంతోష పాథోది యందు ముంచె ॥ ౨౦౪

వ. అంత వద్దనాభుడు భూలోకమున దుష్ట సహారమునకును
సాధు సంరక్షణకును, సూర్యవంశంబున నవతరించుట బరికించి
పరమానందభరంబున,

గీ॥ అమరులను గాంచి బలికె నాయుజ్జభవుడు
భూమి భారంబు గీర్పగ పుడమియందు
శ్రీశుడుదయించె భక్తిని నేవజేయ
బుత్రులను గాంచుడిక మీరు పుడమియందు ॥ ౨౦౫

గీ॥ కనులగాంచు రాసట్టి కమలనాభు
 నేవజేసెడి భాగ్యంబు జెందమనల
 పూర్వమెప్పుడో జేసెన పుణ్యమిప్పుడు
 పూజ్యపదమును బొందించె పూర్ణ ముగచు॥

..౨౯౦

గీ॥ ఋక్షవానర లాంగూల హృషధరుల
 బౌహుబలమున నమరుల స్రుబలువారి
 నకలశస్త్రాస్త్రవేత్తల సాధుమతుల
 పుత్రవరులను గాంచుప భూరిగా॥

౨౯౧

గీ॥ గరుడ గంధర్వసన్నర కాంతలందు
 వానర భుజి భల్లూక పసితలందు
 అప్పరో నాగవనితల నుచితముగ
 పుత్రులనుగాంచ గావలె పుడమియందు॥

౨౯ ౨

గీ॥ ఆవలింతగలుగ దాన సభకబలుకు
 గలిగె జాంబవదాఖ్యుడు కార్యవిముఖు
 లులిత శత్రుకు నాకు భల్లూక రాజు
 వాడు మీశోఁ గూడుచు నైశముగచు॥

౨౯ 3

క॥ అనిచెప్పె యజు సహోయిన
 వినదేవత లంకరపురు విశ్రుతబలులన్
 దనయుల ధరబూర్జించిరి
 వనచర భల్లూకముఖ్య వనితలయందున్॥

౨౯౪

చ॥ వనముల పర్వతాగ్రముల వాగుల వచ్చెల గొప్పయేరులం
 గననగు సన్నితాపులను కాలునిబోలెడి వాసరోత్తముల్
 ఘనమగు బౌహుబల్యమున కాంక్షితకార్యములెల్ల జేయుచున్
 మనమలరంగ దేవతల మిన్న నగాంచి చరించిరంతటన్॥

౨౯౫

సీ॥ వానవ సూనుడు వాలి యనెడు వాగు
 సుగ్రీవుడనువాడు సూర్య సుతు ప
 గురునకు తారుడు గురుమతి తనయుడు
 విశ్వకర్మ నలుని వీరవరుని
 గనియెను ధనదుడుగ గంధమాదను నాము
 వన్నిగనియె నీలువాన శేంద్రు
 మైందుడు ద్వివిదుడు మహితులు బుట్టిరి
 యమర వైద్యులకును హరి గుణులు

గీ॥ ఆంజనేయుడు శ్విననుని యాత్మజులు
 డమిత బలనంతు లాఘ్య లహర్యసిభులు
 కామరూపులు శూరిలు కాలసములు
 వజ్రసన్నిభకాయులు వైరియుములు॥

౨౯౬

క॥ ఏ దేవుని కేతనయుడొ
 యాదేవత రూపశక్తు లాతని బొందెన్
 దేదీప్యమాన దేహుడు
 నా దేవత వలెనె వాడు వసుమతి వరలెన్॥

౨౯౭

సీ॥ కిన్నరీ స్త్రీలకు కింపురుషాంగనా
 మణులకు దివ్యుని మగువలకును
 నాగాంగనాసిద్ధ నారీ మణులకును
 తార్వాప్సరస్త్రీల తండమందు
 విద్యాధరాంగనా వితతికి మునియక్ష
 భల్లూక గంధర్వభౌమలందు
 గలిగిన తనయులు కాశ్యపిన్ద్రుడ
 గనుల పండువుగాగ గంతులిడుచు

గీ॥ గోళ్లు శీలలును ద్రుమములు కోరిలరయ
నాయుధంబులు గాగ్గి యస్త్రశస్త్ర
మర్మమెల్లను యేలియుచు మహిమగలచు
కామహపులు శాస్త్రార్థ కలితమతులు॥

౨౯౮

సీ॥ కొండల పిండిగ గొట్టంగ నేర్తురు
తరుమండముల గూర్చు పగిన వాసు
సాగరములరొంపి నలువగ దగుదురు
మిటి కెగసి సూర్యమింగిలరు
చుక్కలదాకను హారత నెగురుచు
మేఘపంక్తులబట్టి మెలుగులరు
(ప్రాగప్రపైనుండి పచ్చైల్లియైతా)

లంఘింపగలిగిన లలితపులు

గీ॥ నిఖిలజగముల నొకసారి నియమగతిని
సంచరించగ జాలిన సత్వయుతులు
శూరులందర దోకలజుట్టికట్టి
విడిచిపెట్టంగ గలిగిన వీర్యయుతులు॥

౨౯౯

మత్తకోకిల॥ అట్టివానర వీరులందున నాహ్వానము వీర్యులుం
యెట్టిశూరులనైన నేర్పున నేపణించగ శక్తులుం
పట్టభద్రుల వార్యశౌర్యులు భానుపుత్రపురస్కరుల్
దిట్టలై కపిసేనెల్లను దిద్దియైతమ పథతిన్॥

౩౦౦

గీ॥ శక్రపుత్రుని వాలిని శనుశరపుని
సూర్యపుత్రుని సుగ్రీవు శూరుపేరు
సన్నదమ్ముల గొలిచిరి హరులుముసల
నీలు హనుమతు నలనాము చివ్వామతులు॥

౩౦౧

గీ॥ గరుడ సన్నిభవీరులు గలసాకుశలు

లర్ధి తారాతి సంచయు ల్బాహ్యహితులు

సర్పకేసరి శార్దూల సత్వహరులు

సంచరించిరి కాసల సరసముగను॥

309

ఉ॥ వారలలోన బాహుబల పరివృష్ట వాలి భుజాబలంబున

వారిత సర్వవీరుడును నానందాత్మి చక్రవర్తి సు

చారిత సర్వభూవలయ చారుషస్వయు డ్దాశ్మజన్మకుం

దారయు దాను తమ్ముకును చారి యశోనిధియుండె నింపుగన్॥ 310

ఉ॥ వాసర సార్వభౌముడగు వాని మహాశిష్యుని రాజ్యనైభవా

ధీనమనస్కుడై వెలసె ధీని సూర్య సుతుండు భక్త

మానుగ యశావ్య రాజ్యరసమూన్ముకుం ముత్తులు సీలనాముషుం

ధీనిధులాంజనేయ ను ధీరముఖులను గొల్పుచుండగన్॥ 311

గీ॥ వాలి కిష్కింధ యందుండి వాసపుండు

నాకమందున్న విధమున సచ్చవిధిని

శాలియగుచును వర్తించె శస్త్రయుగం

విబుధ వరులెల్ల చనుజూచి వెరగుజెలది॥

312

గీ॥ సకల సాగర గిరివర సహిష్ణుని

విపులయంతయు కాంతమై వెలసెమిగుల

వివిధ సంస్థాన సువివేక పరియుక్త

వానరానీక సంసక్తి విభవయగుచు॥

313

గీ॥ హేమమాలిని వాలి నహిసంబులుని

గలన గలిసిన వీరులు కాలుసేవ

జేయబోవలె లేకున్న సిగ్గువిడిచి

వాలి నేవల జేయుచు వరలవలెను॥

314

గీ॥ రాజులందరు సత్కార రాజినంది
గురునిచరణంబు లర్చించి గూర్చితోడ
సంతసించుచు దమతమ సచివ సహితు
లగుచు నేగిరి పురములసమల గతిని 30౮

గీ॥ రాజులేగిని పిమ్మట రాజరాజు
విప్రపుంగవ యుక్తనై ట్రిప్రముగను
దసయయోధ్యకు జేరెను దారయుతుడు
ధర్మపథమున నడిచెడి సశరభుండు॥ 30౯

గీ॥ ఋష్యశృంగుడు జనియెను ఋషులతోడ
శాంతయును రోమపాదుడు చక్కి నడువ
సకల పరివారములు తోడ సాగిరాగ
రాఘవార్చితుడై బనె రవ్య సరణి॥ 310

క॥ సుత సలస్రా ప్తిని గోరుచు
మతిమంతుడు దశరథుండు మానతపతియై
యతి సంతోషము తోడత
సతతము సుఖస క్తి నచట ? క్కగ నుండెన్॥ 311

ఉ॥ కన్నులు చల్లగాను గసిగందుల నెన్నడు గాంచువాడ యిం
కెన్నడు గోర్కె దీరుసని యెంచుచు నువ్వెళ్ళులూరుచుండగా
క్రన్నన రాజపత్నులకు గర్భఘాతహామము లొప్పె వింతగా
మన్ను దినంగబూనిగ సమంచిత వాంఛలు హెచ్చెహెచ్చుగాన్॥

గీ॥ అంత వేదిభృ గలిగె నాయా లలకును
చూచుకంటలు నలుయ్యె చూచుచుండ
మేనుడిక్కెను నడుమెంతో వేయయ్యె
కనుల నెగుపెక్కె రలివాంధ గలుగకుండ॥ 313

- గీ॥ కార్తికవ శక్తచంద్రుని గతిని వారి
ముఖము తెలుపెక్కె గనుగొన ముదముగొలిపె
చనుల కార్త్య మలగెను బడత హెచ్చె
నాభి వికసించె మాండ్యంబు నడల గలిగె॥ 308
- గీ॥ వత్తులు విరియంగబాఁతను నలతయలఁతె
నల్లనయ్యెను నూగాయన్యకాంతి
కలలు మంచివికళిగెను కాంతలకును
మనసుమిక్కిలి యానంద మహితమయ్యె॥ 309
- క॥ వటపత్రంబును బోలిన
కుటిలాలక గర్భనిఘ్నము గురుభరయిత మై
వటపత్ర మె యనబడిగెను
వటపత్రమునందు బంగ నాడుండుటచే॥ 310
- గీ॥ కమలబాహుల బంధంబు గనినవాని
భక్తహృదయ బంధంబు బడయువాని
భామలప్పుడు నమగర్భ భవనమందు
బంధమొందింప బడిసిరి భాగ్యవశత॥ 311
- గీ॥ పుష్పగంధులు నెలసిపూర్ణగర్భ
భరితలై రమ్యకాంతిని భామలిఘ్నము
కలువపూజేని కడుపున నలరదాల్చి
మెఱయుప్రాచీని శాంగన మెఱుఘవెగడి॥ 312
- క॥ నెలలు పదిరెండు జరిగిన
నలనటలుం గలిగెమిగుల నల వనితలకున్
విలసిల్లె కళలుమిక్కిలి
యలవడె నీల్లాచునట్టియహములు మిగులన్॥ 313

శ్రీరామావతార ఘట్టము.

- క॥ క్రతువూర్తి యైనపిమ్మట
గతమయ్యెను ఋతువు లారుగనుగొను చుండన్
హితమగు పదిరెండవనెల
నతి నొండెడి చైత్రశుక్ల నవమినివేడ్కన్ 320
- గీ॥ అదితిభమునందు మధ్యాహ్న మైన తేదిని
పంచభగములు తమ యుచ్చభములనుండ
కర్కటాభిఖ్యురాశిని కమలనైరి
దేవగురువరుతో గూడి తేజిలగ॥ 321
- క॥ సాయసమగు గ్రహ సంపద
శ్రేయముగా నుచ్చభముల బెలగుచు నుండన్
బాయకరమ యరమున గల
మాయాజిత సర్వలోక వహితుడ బుట్టెన్॥ 322
- గీ॥ జగదధీశుని సర్వేశు చక్రహస్త
సర్వలక్షణ సంయుక్త చారువక్త్ర
ధశరథానంద కిందుని దైత్యహరుని
యచ్యుతార్ధాశమగు వాని యమరవర్మ॥ 323
- గీ॥ అమిత శ్రేష్ఠిరాముడై యలగు వాని
గన్న కొసల్య విలాసిలై కాంఠి మిగిలి
యమరవర్మనై న శక్రిని యూర్చివినతు
వజ్రసాణిని గన్నట్టి వనిత వలెను॥ 324
- క॥ సకల భగత్పద్మంబులు
వికసింపగ జేయనెంచి విస్థాగ్విత్సయం
డకలంక కోసలాధిప
సకలార్థ సుతానుపూర్వ సంధ్యను బండెమెన్॥ 325

గీ॥ సకల నన్దాణ ఖనికైక యమలగుణుని
కమల నయనుని సుముఖుని కాంతియుక్తు
జనమనోహరు లావణ్య సహిత దేహు
దీర్ఘ బాహుని గనియెను ధీరు పీరు॥

3-21

గీ॥ అలసుమిత్ర గనియెను హర్ష యుతుల
యమభులను శర్వరిపు కలయముల ఘనులు
గనుల కానంద మొనరించు కాంతియుతుల
చారు లక్షణ యుక్తుల చంద్ర ముఖుల॥

3-22

సీ॥ మొలక నవ్వులతోడ వలరాజు వగతోడ
సలరాజు నవకంబు జెలువుతోడ
నరచందురుని బోలి యిరవొంది పసలుించు
కమనీయ సత్పాల కలతోడ
నల తమ్మిచేకుల కలకలనవ్వించు
గరువంబుగల సోగ కనులతోడ
తిల సుష్పమునుదిద్దగల తీరు గణిగిన
మురిపెంగు సోగల ముక్కుతోడ

గీ॥ గనుల కానంద మొనరించు కాంతితోడ
కలవ దొరసిగ్గు నిరసించు కలలతోడ
మెరియు సుత్రుని కాసల్య మెగుగుబోడి
గనియె ప్రాకృతిచంద్రుని గనిన యలుల॥

3-23

సీ॥ సకలదిక్కులు సుక్రసన్నములయ్యెను
గంధర్వ గానంబుగలిగె నివి
చలువనెత్తావుల సంచరించెనుగాలి
కుసువర్షంబులు గురిసెమింట

సూరమంఘభుల మ్రోతశుభలీల వినిపించె
జయ జయయని దేవసంఘమనియె
బరిగ్రజేతాగ్నలు బ్రహ్మోల్లుచునుండె
సా ఘన సంతోషసత్తులైరి

గీ॥ కష్టచరితులు కష్టనరకలితులైరి
నానజక్కుగగురి సెను వసుధబండె
మనుజులెల్లరు సంతోషమొసైలై
బాలుపుత్రుల కొనల్య భామగనగ॥

329

గీ॥ పురముమిక్కిలి హస్తలెహ్మపదజ్జ
భూమిగోధన వస్త్రాభ్య భూమిరాని
సరసచాతుర్య వాక్పర్య సాధుచర్య
సంస్తనాచితి మూనదసత్తమగుచు॥

330

గీ॥ ధరణిగలవారి నందరినిగిలెతి
ధనముచేతను దసెను దళిరుండు
వీరువాగను భేదంబుపెడిచి ధర్మ
సరణి చాటకనత్కారి సరణి నొసె॥

331

గీ॥ వాగగోచరమైంట్టు వైభవము
కర్ణ ప్రయంబులైనట్టి కల్పలను
పీణతంత్రుల వ్రేళ్ళనువితగాను
పాటపాడిచిరింపుగా భవ్యులపాడు॥

332

గీ॥ ఉన్ననాలోక నాయాత మున్వజనము
పట్టణంబంతనిండిన భవ్యగరిమ
జెప్పశ్శింబుగానట్లు చెలగిమిగుల
నినుకజల్లిన నిలబడదించుకైన॥

333

నామకిరణము.

గీ॥ పురుషు పదిరెండుదినములు బుచ్చిన్పునః॥

నామకరణోత్సవము జేసినాణముగను

రాముడనిబిల్చె జ్యేష్ఠుని రమ్యభోతి

338

భరతనాముడు కైకేయి పట్టియయ్యె॥

గీ॥ లక్ష్మణుండును శత్రుఘ్ను లంతనాము

లనగనొప్పిరి సౌమిత్రులార్యనుతులు

చాలయోచించి గురుజిట్లు ససముగను

నామధేయంబు నొనరించె నన్యసరిణి॥

339

వ. నశిష్టమహర్షి సర్వజ్ఞుడగుట చాల యోచించి గూ నామంబుల నుంచెను. నకలజన మనోభిరాముడగుటను పురుషుల దృష్టిచిత్తము లకు కూడ మోహకరమైన చూపము గలవాడగుటను. జ్యేష్ఠుని రాముడనియు, రామ ప్రవాసకాలమున ర్వాభారి వాహకుడగుట భరతుడనియు, కైకర్య లక్ష్మీయుక్తుడగుట లక్ష్మణుడనియు, అంతశ్శత్రువులను బాహ్యశత్రువులను జయించువాడగుట శత్రుఘ్నుడనియు సలుగపరికి నామధేయముల నొనర్చె.

చ॥ అరయగ దివ్యపాయస సమాప్తమ భాగముచేత బుట్టెనా

భరతుడు కేకయాశ్మజకు భక్తుడు రామచతుర్థభాగుడై

వరగెను లక్ష్మణాహ్వయును సామసమంతు చతుర్థభాగుడై

వరలె సుమిత్ర గర్భమున వారిగ రామ సమాభాగుడై॥

340

చ॥ భరతుని భాగత్యుమగు భాగముచేత హిమిత్రిమా సుతై

వరగుణి లక్ష్మణానుజుడు వైరికులారతకు సన్ధించెనా

భరతుడు పుష్కమీరముల బాసగ బుట్టె సుమిత్ర పుత్రుని

ధరణిని కర్కటోద్భవులు దూతుల సర్పభజాతులవరుస॥

341

సీ॥ యనుభవల సుమిత్రగనియె నయజ్ఞచరుల
 లక్ష్మణాఖ్యుని శత్రుఘ్ను లలితనాము
 ప్రోష్టపదకాంతి యుక్తులు పుత్రులంద
 రమలగుణ రూప లక్షణు లార్యనుతులు॥

335

వ. అపుడు,

సీ॥ దివిజుల దిగులంత దీరెను దివిజారి
 గుండెలు దడదడ గొట్టుకొనియె
 విమలచిత్తుల మనస్తమము శాంతినిబొందె
 దుష్టమనంబుల దుఃఖమొదవె
 వనుధా చకోరాక్షి వగపులు దిగజారె
 మునులకు మోదంబు మొలకలెత్తె
 గ్రహములు సిజకాంతి కలితులై పరిపూర్ణ
 బలముతో గూడిరి భవ్యభముల

సీ॥ సకల జగముల కళ్యాణ సమితిగలిగె
 నెలకు రెండేసి వాసలు నేలగురిసె
 సాధుజనులకు సంతోష సమయమయ్యె
 నంబుజాక్షుడు రాముడై యవతరింప॥

336

వ. ఆసమయంబున,

సీ॥ దివిజుల సర్వించె ద్విజులకు ధనధాన్య
 గోభూషిరణ్యాధి కోటులిచ్చె
 షడ్రసయుక్త మౌ సరసాన్నిములమెక్కి
 “శృష్టాస్తృ” యనంత ద్విజులుమిగుల
 కామిణింబుల నెల్ల కిరుణలేనికిచ్చె
 సకలరాజేంద్రుల సత్కరంబు

నింతుల నందర నింపుగ పూజించె

బాలుల నంతోపించి చొరుకుల

గీ॥ ధరణిగలవారి నందర దగిసిరితి

ధనముచేతను దనిచెను దిగింపులందు

వీరువారను భేదంబు నిడిచినిచ్చి

సరణిదాటక సత్కార సమితిచేసి॥

౧౦౦

వ. అంత బాలుడు,

చ॥ విడికిట నొక్కపెట్టునను పెట్టెక రామము ధీల్లుదానన

కడువడి భాధలన్నియును గండడగుం భయమందకుండుడి

విడికిలి జూడుదంచు గడుపెర్చిని చల్పెడి రీతి నింపుగా

విడికిలిబట్టి యాడు దనుపెట్టు మెచ్చుచు జూచుచుండగన్॥ ౧౪౧

ఉ॥ నాయన! గన్నతండ్రి రఘునాయక గిన్నుల మూమువేమిచా

నాయన! నిద్రవోర తగునా నుతి తమ్ములు నిద్రవోవగా

పాయక నాటలాడెదవు పంతమ! నీకు సదా వినిద్రతన్

మూయని వేయికంటిదొర ముగ్ధుని యన్నను నిద్రవోయెడిన్॥ ౧౪౨

గీ॥ సుదతి యొక్కతె రాముని జూచి వేగ

పొత్తిగొట్టులతో నెత్తి హత్తి చను

ముద్దుపెట్టుచు నవ్వించి మునముగోడ

నింతి కౌసల్య నీ భాగ్య మినుగొ యనియె॥

౧౪౩

వ. మరయొకతె,

గీ॥ మంగళము రామరాఘవ మంగళంబు

మంగళము దశరథ సుత మంగళంబు

మంగళము దేవ సంస్తుత మంగళంబు

మంగళము లక్ష్మణాగ్రజ మంగళంబు॥

౧౪౪

గీ॥ అలవశిష్టుని రాముని కలయగాంచి

దివ్యదృష్టిని గనినట్టి దివ్యమూర్తి

యితడె యని యెంచి తన భాగ్య మిట్టిదగుట

కద్దుసంబంది హర్షించె నఖిల విదుషు॥

౩౪౫

క॥ పౌరోహిత్యము జేయుట

సారాచారంబుగాదు సాధులకై సం

శ్రీరాముని సేవింపగ

పౌరోహిత్యంబుజేయ పాల్పడితినిగా॥

౩౪౬

గీ॥ ఎపుడు కమలేశు డీధాత్రి నేలదలచి

పూజ్య మనువంశమందున బుద్ధుననుచు

దలపుగలిగెనొయప్పడె దగనితుచ్చ

వృత్తినిటు చేయదలచితి బుద్ధిచేత॥

౩౪౭

గీ॥ భక్తివరులను సేవించ భక్తిహృదయ

వర్తియగుహరి హర్షించు వాటపైకిగి

గానభక్తులసౌరుల కలుషహరుల

సేవజేయుచు గనుగొంటి శ్రీమృనిటాల॥

౩౪౮

వ. అని పరమసంతోష సాగర తరంగ జోలికల నూగుచున్న చిత్తంబుగలిగి యిహపరభాగ్యంబులన్నియు నీతేజోమూర్తియేయని దలచి యనవరతావలోకన కుతూహలుండు యండె. దశరథభూపాలుడును రామసౌందర్య విలోకనమున తృప్తి నొందనివాడగుచు నెల్లప్పుడును పుత్రసాన్నిధ్యముననే నివసించి యహంబుల క్షణంబులవలె బుచ్చుచుండె. రామలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్నులు సలుగురును చూపరులకానందమును గలిగించుచు దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండిరి.

సీ॥ శతకోటిబ్రహ్మాండ సందోహములనుండు

సకలలోకంబుల సర్వసురుల

విధిముఖాదుల దైత్యవిభులను మనుజుల
 సర్వసత్వంబుల జడచయముల
 సూర్యేందు ముఖ్యుల శుభలీలసృష్టించి
 రక్షించి దృంచెడి రమ్యమైన
 తగనిజంజాటంబు తలదాల్చియాటల
 మఱిగిన డనుజాఁమాధవుండు

గీ॥ దశరథాత్మజుడై పుట్టి దల్లిమిగుల
 ముద్దులాడగ నప్పుచు మురిపెమునను
 యాటపాటల నానంద మధికముగను
 గలుగజేసెను గనుగొను కాంతలకును॥

3౪౯

వ. అంత క్రమక్రమముగ బాలులు వృద్ధిబొంది యాటపాటల కలరుచు నత్త, తాత, యక్కా, యను నవ్యక్తి మధురపదంబుల నుచ్చరించుచు భూమియందు బ్రాకుచు గనుంగొనువారల నానందింప చేయుచుండిరి. అంత యారవ మాసమున యథావిధిగ నన్నప్రాశన మహోత్సవములు జరిపిరి. పిదపవారు తప్పటడుగులిడుచు నడుచుటయు క్రమంబుగ పరుగులిడి యాటలాడుట కారంభించుటయు గలిగెను.

ఉ॥ తమ్ములతోడగూడి తమతల్లులు జూడగ నాటలాడుచో
 గ్రమ్ముశ్రమాంబు బిందువుల గమ్మని చేలముచేత నొత్తియా
 తమ్ముల రేని వంశజుని తద్దయురాముని బ్రాలుద్రావరా
 రమ్మని తల్లి బిల్వగను రాముడు లక్ష్మణుజూపు వ్రేలితో॥ 3౫౦

ఉ॥ తల్లినుమిత్రలక్ష్మణుని తాంతముడస్సితి బాలుబ్రావరా
 యల్లము చల్లనౌననగ నుత్సుకతం రఘురాముజూపుచుం
 తల్లి నివ్రేలుబట్టి పెదతల్లి సమీపము జేర లాగగా
 తల్లులునవ్విపుత్రులకు త్రాగగ స్తనము నిత్తురింపుగన్॥ 3౫౧

ఉ॥ రాముడు బండునుయ్యలకు రామలులక్ష్మణుడుండు నుయ్యలన్
 ప్రేమనుసోకునట్టులుగ బెట్టినహాయిగ నిద్రబోదు రా
 రామలు దూరమందు నుప రాముడు నిద్దరబోడు లక్ష్మణుం
 డామహనీయుచేరువర కద్భుతమై తగు బోరుబెట్టెడిన్॥ 3419

గీ॥ అట్లు శత్రుఘ్నుడు భరతుననుసరించు
 పాలుద్రావెడి యప్పుడే పరమభక్తి
 భరతుఁజ్ఞుడు శ్రీరామభక్తిభరితు
 డగ్రజా జ్ఞానువర్తియై యలరుచుండు॥ 3423

గీ॥ భ్రాతలందరు సాభ్రాతృభావమునను
 తల్లిదండ్రుల గురువుల దగినరీతి
 నుల్లసిల్లగజేసిరి యుచితభంగి
 గనులుగలవార లెల్లరు గనిరి ముదము॥ 3428

సీ॥ ఘల్లు ఘల్లుమనిమోయు గజైలందెలు గల
 పదకమలంబుల పరుగునిడగ
 చంద్రబింబముతోడ సరిఱుగు ముఖముల
 చీరునవ్వు వెన్నెలల్పెలుగుచుండ
 కమలదళంబుల కలకలనవ్వెడి
 కమనీయ కనుదోయి కళలసీన
 నవరత్నగుంభిత నవ్యముక్తాహార
 ములు రొమ్ములను వింత మురువుగూర్చు

గీ॥ తమ్ములును రామచంద్రుడు తల్లులలర
 పిల్లలందరతోగూడి వెల్లివిరియు
 మొల్లమైనట్టి హర్షాబ్ధిమునిగిమిగుల
 నుల్లసిల్లిరి యాటలచుత్సుకతను॥ 3431

చ॥ పరిమేశయక్త తైలమున భాసురలీలను తల్లిమెల్లగా
 శిరమున దేహమందునను చేతులనంటి జలంబుబోసి వే
 వెరవగు ధూపనంగతిని వెంట్రుకలార్చియు వేణియ్యియున్
 పరువగుసొమ్ము నెట్టియును ఎంపు నలంకృతవేదనాడగన్॥ ౩౫౬

సీ॥ పరమ మునీంద్రులు పరతత్వమనియెంచి
 దమమానసంబుల దవిలికొలువ
 రాజులు దనుజుచి రాజనీతియె యిట్లు
 గలుగబోలు నటంచు దలచుచుండ
 తల్లులంద్రియు దమ పూర్వభాగ్యంబె
 దనయుడియ్యె నటంచు దలచుచుండ
 ప్రజలెల్లరును జూచి ప్రభవించె మనువని
 తమతమ మనముల దలచుచుండ

గీ॥ మగువ లందరు మనమును నుడనుడెనగ
 లక్షణజ్ఞులు లక్షణ లలితుడనగ
 గనులకానందమొనరింప గలిగివట్టి
 చంద్ర సంతాపుడగు రామచంద్రుడలరె॥ ౩౫౭

గీ॥ అయ్య! రామయ్య! రావయ్య! యనుచు తల్లి
 పట్టకొనరాగ దొరకక పరుగులిడుచు
 తల్లి యలసిన దరిజేరి తమ్ములకును
 తల్లులను జూపు వ్రేలితో తల్లులలర॥ ౩౫౮

గీ॥ సకలకళ్యాణ గుణగణ సహిష్ణుడైన
 రామచంద్రుని చంద్రునిరాక నిశిని
 గనులు గలవారు గన్నుల గాచిమిది
 సమ రసంబైన పీఠిని జాలగనిరి॥ ౩౫౯

వ. విద్యాభ్యాసమునకు తగినవయోవిశేషమంకురించుట తోడనే దశధరాజీంసుక్రిషు వశిష్టానుమతంబున ఈగిన గురువుల సన్నిధానమున విద్యలనెల్ల చదివించెను. బాలురు నలుగురు సకలవిద్యల యందునను శస్త్రాస్త్రవిద్యలయందును హయారోహణ, గజారోహణాదుల యందును, మల్లవిద్యా విశేషంబులను, యనన్యశ శక్తిసంపన్నులై తమగురువుల కానందింబు గలిగించుచుండిరిని కుశలపులు వినిపించిరి.

క॥ మందార మాలికాధర

సుందాసుర తనయకాల సురముని వినుతా

బృందారక సంసేవిత

వందారు జనేష్టదాన వాసవవృక్షా॥

౩౬౦

క॥ విశ్వేశ్వర విశ్వాత్మకి

విశ్వోదర విశ్వవినుత విశ్వాధారా

విశ్వగత విశ్వరూపక

విశ్వాతిగ విశ్వనర్గ విలయస్థేహూ॥

౩౬౧

పంచచామరము. సరోజపత్ర నేత్రరాక్షసాళి మానఖండనా

పరాత్పరా మహానుభావ భానువంశశేఖరా

విరోధి న త్తదంతి సింహ వీరలోక సన్నుతా

పరాకురీ, సన్ను గావు భానుపుత్ర వందితా॥ ౩౬౨

మాలినీవృక్షము. శిమిత న సజ్జణికా శాసితానేకధర్మా

కమల నన్యశనేత్రా కామ సంకాశగూఢా

సమిత సులభహాపా నన్యపియ్యూషనామా

శమదమ గుణభూషా శాంతపాపప్రసేవ్యా॥ ౩౬౩

శా॥ లోకాతీత గుణాభిరాముడు రమాలోలుండు రామప్రభుం
 డీకళ్యాణ కృతీశ్వరుం డజముఖాభీష్టార్థదుం డాభ్యుదయ
 శ్రీకళ్యాణ సుఖంబు లిచ్చి మనుచు చెఱి మునంబొప్పగా
 నీకావ్యంబు రవీందు తారకలతో నింపొందు భద్రంబుగన్॥ ౧౭౪

మ॥ ఇదిరామానుజ యోగిరాజ కథితాధీష్టార్థ తత్వస్థితా
 పదవిభ్రాజితు యజ్ఞమూర్తిని మని న్బానించి స్వీయాన్వయు
 న్ముదమొప్పారగ రామతమ్మునికథ న్మోచాఫలాభంబుగా
 నదయలెచ్చు వచించితి న్మొదటిగా మాశ్వాసంబు రామ ప్రభో॥

గ ద్య

ఇది శ్రీమద్భగవద్రామానుజ కరుణాకటాక్ష పాశ్రయశ్లార్య వివ్రవంశ్య
 చతుస్సస్తతి వీరాతర్గత శరీరుపగ్రాధిష్టిత బారహ్మణ్యస గోత్ర
 వివ్ర తిరుమలై యచ్చాకాంక్షారు రాఘనాచార్య
 దేశిక వేంకటాంబా పుత్ర విబుధజనవినయ చర్య
 వేంకట తిరుమలాచార్య ప్రణీతంబగు
 భరత చరిత్రంగును మహాప్రబంధము
 నందు ప్రథమాశ్వాసము
 సంపూర్ణము. శుభం
 భూయాత్ ॥
 శ్రీశ్రీశ్రీ

ప్రథ మాఞ్వాసమునకు ధనప్రదులు.

- ౪౫ రా॥ శ్రీ
1. రావుసాహెబు కోట్ల సన్యాసయ్యనాయుడుగారు
దుమ్మగూడెం.
 2. సోమరాజు పురుషోత్తమదాసుగారు
 3. వారుపుల అప్పలస్వామిగారు
 4. చెలికాని రంగయ్యరావుగారు యడవల్లిమొఖాసా,
 5. వల్లూరి లక్ష్మయ్యగారు
 6. గూఁపూరు మల్లిఖార్జునుడుగారు వంగూరు.
 7. పూళ్ళ శేషగిరిరావుగారు
 8. మొగల్ల సుబ్బారావుగారు
 9. కొత్త సెరుమాళ్లయ్యగారు అంకనగూడెం.
 10. యీ రామయ్యగారు
 11. యీ వెంకటరంగయ్యగారు
 12. ముప్పాళ రంగయ్యగారు
 13. మారుళ్లపల్లి సుబ్బయ్యగారు
 14. వాడపల్లి భీమయ్యగారు
 15. మొరవి నేని వెంకటనరసయ్యగారు
 16. యీ వెంకటప్పయ్యగారు
 17. యీ వెంకమ్మగారు
 18. యీ వెంకట్రామయ్యగారు కొత్తవూరు.
 19. యీ సూరయ్యగారు
 20. యీ గోవిందయ్యగారు
 21. యీ సుబ్బయ్యగారు
 22. యీ చిగ్గమ్మగారు

23. పెరుమాళ లక్ష్మీనారాయణరావుగారు,
కూడపురం.
24. వీరప్రతాప కూర్మరాజుగారు తాలూకాదారు
రాఘవపురం.
25. జూపల్లె ధర్మలింగయ్యగారు అశ్వారావుపేట.
26. యీ సీతారామారావుగారు
27. యీ దాసయ్యగారు పొట్టినారిగూడెం.
28. చెలికాని సూర్యారావుగారు
29. ఆత్మకూరి నాగరత్నంగారు నాగులవంచ.
30. యీ కృష్ణయ్యగారు
31. యీ నాగయ్యగారు
32. యీ సీతయ్యగారు
33. యీ చినకృష్ణయ్యగారు
34. తేలుకుంట కృష్ణయ్యగారు
35. యీ జగన్నాథంగారు
36. చల్లా శేషయ్యగారు
37. రాయపురి వెంకయ్యగారు
38. యిమ్మడిశెట్టి కృష్ణయ్యగారు
39. యీ పిచ్చయ్యగారు
40. తేలుకుంట నారాయణగారు బొగ్గుగుంట.
41. మాజేటి వరదయ్యగారు దొండపాడు
42. యన్నాకుల ఆంజనేయులుగారు జగ్గయ్యపేట.
43. గోరుగుంట మహాలచ్చయ్య బ్రదర్సువాగు లింగాల.

